

F1 513

TILASTOKESKUS

TILASTOTOIMEN KEHITYS 1989

SELVITYS VALTION TILASTOTOIMEN KEHITYKSESTÄ VERRATTUNA
VALTION TILASTOTOIMEN KEHITTÄMISOHJELMAAN

HELSINKI 1990

ALKUSANAT

Tilastokeskuksen johtokunta on kokouksessaan 24.1.1990 käsitellyt ja hyväksynyt oheisen selvityksen tilastotoimen kehityksestä 1989.

Selvitys on vuosiksi 1987-91 vahvistetun valtion tilastotoimen kehittämishojelman toteutumista raportoiva asiakirja. Selvitystä varten tietoja on kerätty myös muilta valtion tilastovirastoilta ja näitä koskevistä eri hallinnonalojen talous- ja toimintasuunnitelmista.

Selvityksen osa I noudattaa valtion tilastotoimen kehittämishojelman rakennetta. Osassa II tarkastellaan tilastollisen tietohuollon kannalta merkittäviä tietojärjestelmien kehittämishankkeita hallinnonaloittain ja esitetään niihin liittyvät, tilastotoimen näkökulmasta keskeiset kommentit ja toimenpide-ehdotukset. Hallinnonaloittaiset kannanotot on alustavina kommentteina hallinnonalojen toiminta- ja taloussuunnitelmista toimitettu valtiovarainministeriölle myös erikseen, joulukuussa 1989.

Tilastokeskus ottaa mielellään vastaan tätä selvitystä koskevia näkemyksiä ja huomautuksia.

Helsingissä tammikuussa 1990

Olavi E. Niitamo

Tapio Leppo

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	1
I SELVITYS VALTION TILASTOTOIMEN KEHITYKSESTÄ.....	1
YHTEENVETO.....	1
1. Yleiset toimintalinjat.....	2
1.1. Tietojen käyttönsaattaminen.....	2
1.1.1. Nopeus.....	3
1.1.2. Julkaisutoiminta.....	4
1.1.3. Tilastotietokannat.....	5
1.1.4. Tietopalvelu ja erityisselvitykset.....	6
1.1.5. Kirjasto.....	7
1.1.6. Tiedotus ja markkinointi.....	8
1.2. Käsitteiden, luokitusten ja tunnusjärjestelmien yhtenäistäminen.....	9
1.2.1. Luokitukset.....	9
1.2.2. Käsitteet.....	10
1.2.3. Tunnusjärjestelmät.....	10
1.3. Tietojen yhteis- ja monikäyttö.....	11
1.4. Kansainvälinen yhteistyö.....	12
1.4.1. Yleistä.....	12
1.4.2. Euroopan yhdentyminen ja tilastotoimi.....	12
1.5. Tilastotoimen organisaatio.....	13
1.5.1. Aluetoiminta.....	14
1.6. Tilastotoimen suhteet ympäristöön.....	15
1.6.1. Tiedonantajat.....	15
1.6.2. Tutkimustoiminta.....	16
2. Keskeiset tilasto- ja aineistokohtaiset kehittämiskohteet.....	16
2.1. Tulot, kulutus ja varallisuus.....	16
2.2. Työvoima ja tuotanto.....	17
2.2.1. Työvoima ja koulutus.....	17
2.2.2. Tuotanto.....	18
2.3. Ihmisten elinolot ja hyvinvointi.....	19
2.3.1. Elinolot ja hyvinvointi.....	19
2.3.2. Väestö- ja asuntolaskennat.....	20
2.4. Ympäristö.....	21
3. Valtion tilastotoimen kustannukset.....	21
II TIETOJÄRJESTELMIEN KEHITTÄMISEEN LIITTYVÄT KOMMENTIT JA TOIMENPIDE- EHDOTUKSET.....	23
Yleistä.....	23
Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala.....	25
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala.....	26
Sisäasiainministeriön hallinnonala.....	28

Valtiovarainministeriön hallinnonala.....	30
Liikenneministeriön hallinnonala.....	31
Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala.....	32
Ympäristöministeriön hallinnonala.....	32
Työministeriön hallinnonala.....	34
Opetusministeriön hallinnonala.....	35
Oikeusministeriön hallinnonala.....	36

LIITE 1. Tilastotoimen kustannukset 1988

LIITE 2. Rekisteripohjainen tilastojärjestelmä

LIITE 1.

VALTION TILASTOTOIMEN KUSTANNUKSET HALLINNONALOITTAIN 1988, 1000 mk

Ulkoasiainministeriö	22	
UM:n hallinnonala yhteensä		22
Oikeusministeriö	435	
OM:n hallinnonala yhteensä		435
Sisäasiainministeriö	401	
SM:n hallinnonala yhteensä		401
Tullihallitus	5 081	
Tilastokeskus	113 300	
Valtiovarainministeriö	123	
VM:n hallinnonala yhteensä		118 504
Ammattikasvatushallitus	246	
Kouluhallitus	746	
Opetusministeriö	54	
OPM:n hallinnonala yhteensä		1 046
Maanmittaushallitus	418	
Maatalouden tal. tutk.laitos	2 723	
Maatilahallitus	7 419	
Metsähallitus	317	
Metsäntutkimuslaitos	7 035	
Riista- ja kalatal. tutk.laitos	554	
Maa- ja metsätal. ministeriö	218	
MMM:n hallinnonala yhteensä		18 684
Ilmailuhallitus	160	
Ilmatieteen laitos	2 893	
Posti- ja telehallitus	861	
Rautatiehallitus	808	
Tie- ja vesirak.hallitus	1 515	
Liikenneministeriö	343	
LM:n hallinnonala yhteensä		6 580

Matkailun edistämiskeskus	108	
Merenkulkuhallitus	861	
Merentutkimuslaitos	8 246	
Teknologian kehittämiskeskus	146	
Kauppä- ja teoll.ministeriö	1 312	
KTM:n hallinnonala yhteensä		10 673
Lääkintöhallitus	3 594	
Sosiaalihalitus	2 044	
Työsuojeluhallitus	1 680	
Työterveyslaitos	864	
Sosiaali- ja terveysministeriö	2 354	
STM:n hallinnonala yhteensä		10 536
Työvoimaministeriö	4 773	
TVM:n hallinnonala yhteensä		4 773
Asuntohallitus	1 294	
Vesi- ja ympäristöhallitus	4 889	
Ympäristöministeriö	420	
YM:n hallinnonala yhteensä		6 603
YHTEENSÄ		178 257

käyttöönsaattotapoja sekä tiedotusta ja markkinointia.

1.1.1. Nopeus

Tilastotiedon valmistumisnopeuden mittarina pidetään yleensä tuotantoaikaa eli aikaa tilastoajanjakson päättymisen ja julkaisun ilmestymisen välillä. Tämä on kuukausitilastoilla supistunut 1,5 kuukaudesta hieman lähemmäs 1 kuukautta, eikä sitä nykyisellä tekniikalla liene mahdollista enää olennaisesti supistaa. Myös neljännesvuositilastojen ja vuositilastojen tuotantoajat ovat keskimäärin hieman supistuneet.

Jossakin määrin nopeutta kuvaavien mittareiden informaatioarvoa hämärtää se, että paperikopioita tai levykkeitä julkaistavista aineistoista sekä perusmateriaalia tunnistamattomassa toimitetaan käyttäjille huomattavasti aikaisemmin kuin julkaisu ilmestyy. Itse julkaisu saattaa tällöin ilmestyä huomattavastikin myöhässä. Tämä koskee erityisesti julkaisuja, jotka eivät ilmesty säännöllisesti. Esimerkkeinä mainittakoon lääkintöhallituksen julkaisema terveydenhuollon vuosikirja 1987, joka ilmestyi vuosia myöhässä alkuperäisestä aikataulusta ja Tilastokeskuksen vuotta 1986 koskeva elinolojulkaisu, joka ei ole vielä ilmestynyt. Samoin on laita useiden sosiaalihuollon tilastojen kanssa. Ongelmallista tämä on erityisesti siitä syystä, että tietojen käyttäjät ovat eriarvoisessa asemassa, vaikka kyse on julkisin varoin tuotettavista tiedoista. Ne, jotka tietävät tietojen valmistumisesta tai joilla on rahaa ostaa ko. tiedot, saavat ne huomattavasti muita aiemmin käyttöönsä.

Erikseen ei ole olemassa tietoja eri tuotantovaiheiden: aineiston keruun, prosessoinnin ja julkaisun nopeutumisesta. Ilmeistä kuitenkin on, että merkittävät nopeutukset ovat vielä edessä päin. Tämä siitä syystä, että esim. tietojen keruussa käytetään vasta suhteellisen vähän sähköisiä apuvälineitä: levykkeitä, linjasiirtoja jne. Ennenkuin laajamittaisesti voidaan siirtyä näiden käyttöön, täytyy tunnusjärjestelmiä, luokituksia sekä ateknisiä menettelyjä kehittää ja yhtenäistää.

Tietojen prosessoinnissa on meneillään siirtyminen hajautettuun tietojenkäsittelyyn ja tietokantaratkaisuihin. Merkittävät rationalisointihyödyt ovat tässäkin prosessissa edessäpäin. Lähes kauttaaltaan tilastoviranomaisilla (osana valtionhallintoa) on

menossa vanhojen manuaalisten tai eräajokäyttöisten systeemien uudistaminen. Prosessi alkuvaiheessa pikemminkin hidastaa kuin ainakaan nopeuttaa tietotuotantoa. Esimerkkeinä mainittakoon tullihallituksen viimekesäinen käsittelyruuhka ja Tilastokeskuksen väestötilastojen tuotantomenetelmän uudistus. Viime mainitussa juoksevan tuotannon viivettä lisäksi vielä se, että tuotantomenetelmää jouduttiin uudistamaan samoilla resursseilla kuin ns. juokseva tuotanto hoidetaan, mikä väistämättä aiheuttaa viiveitä. Ellei kehittämisresursseja pystytä vastaisuudessa irrottamaan juoksevasta tuotannosta esim. tuotantomenetelmien uudistamiseen, on vaara, että erityisesti nopeatempoiset suhdannetilastot jäävät tuotantomenetelmiltään vanhentuneiksi. Myöskään kunnista läänien kautta keskushallintoon tulevien tietojen valmistumisnopeutta ei ole toistaiseksi saatu merkittävästi lyhenemään, mikä aiheuttaa sen, että tiedoilla valmistuttuaan enää kovin vähän käyttöä. Sen sijaan linjaliikenneyhteyksien kehittymisen myötä tiedonsiirto kunnista suoraan Tilastokeskukseen on nopeutunut.

1.1.2. Julkaisutoiminta

Tilastotoimen piirissä ilmestyy vuosittain noin 1000 tilastojulkaisua, joista Tilastokeskuksen osuus on runsaat 600. Julkaisutuotannon rakenteessa ei viime vuonna tapahtunut enää siirtymää suhdannetilastoista vuositilastoihin.

Pari vuotta sitten aloitettu julkaisujen sarjajaon uudistaminen on ollut osin keskeytyksissä. Useat tilastoviranomaiset ovat jättäytyneet yhteiseksi tarkoitettun sarjajaon ulkopuolelle. Tämä aiheuttaa ongelmia mm. kirjastolle bibliografioilla tiedotettaessa; Tilastokeskuksen vanhassa SVT-sarjassa olivat mukana laajasti valtion muiden tilastoviranomaisten tilastot, kun taas uudessa ilmiöaluesarjassa julkaisee tilastojaan pääasiassa Tilastokeskus.

Useihin virastoihin on hankittu julkaisuvaihetta nopeuttamaan taitto-ohjelmia. Myös näiden laajamittaisesta hyödyntämisestä saatavat aikasäästöt saadaan koulutuksen ym. sisäänajovaiheen vuoksi vasta lähivuosina. Valtion painatuskeskuksen toiminnan tehostumisen ansiosta painatusajat ovat muutamassa vuodessa lyhentyneet keskimäärin 5 viikosta runsaaseen 2 viikkoon. Julkaisuvaihetta puolestaan hidastaa vieraiden kielten käyttö, koska käännöspalvelu-

jen tarve on kapasiteettia suurempi. Kansainvälistymisen lisääntymisen vuoksi pitäisi kuitenkin muiden kielten käyttöä julkaisuissa pyrkiä lisäämään.

1.1.3. Tilastotietokannat

Valtionhallinnon StatFin tilastotietokantajärjestelmää laajennettiin. Siihen liitettiin Autorekisterikeskuksen ARTIKA-tietokanta sekä tehtiin suunnitelmat ja päätökset tullihallituksen ulkomaankauppatietokannan liittämistä järjestelmään vuoden 1990 alkupuolella ja liikennetietokannan toteuttamisesta saman vuoden syksyllä. Myös yritys- ja toimipaikkarekisterin julkiset yksikkökohtaiset tiedot sisältävä YRTIKA valmistui asiakaskäyttöön kesällä 1989.

StatFin-järjestelmän käyttö on kasvanut noin 20 prosenttia vuosivauhdilla ja on muihin vastaaviin pohjoismaisiin järjestelmiin verrattuna laajinta. Suomen hajautetussa tilastojen tuotantoympäristössä Tilastokeskus näkee tärkeäksi jatkaa muiden tilastovirastojen tietokantamuodossa tapahtuvan tiedonvälityksen yhtenäistämistä. Erityisen tärkeää olisi kuntasektoria koskevien talous- ja toimintatilastojen saaminen laajamittaisesti StatFin-järjestelmän piiriin. Järjestelmää on suunniteltu laajennettavaksi myös kansainvälisillä tiedoilla - lähinnä OECD:n ulkomaankauppa- ja tuotantotiedoilla.

Pohjoismaisen tilastoyhteistyön 100-vuotisjuhliin Tilastokeskus valmisti NORDSTAT -tietoliikenneohjelman muiden pohjoismaiden tilastotietokantoihin. Kehittämistyössä hankittua tietotaitoa voitiin sittemmin käyttää hyödyksi ns. levykejulkaisujen mikrotietokoneohjelmistossa. Syksyllä 1989 tehtiin StatFin-järjestelmää ja k.o. ohjelmistoa hyväksi käyttäen elektroniset "Tilastokatsauksia" ja "Kuntatieturi" -julkaisut.

Tilastotietokantojen kehittämisessä pääasiallisina ongelmina ovat olleet toisaalta infrastruktuurin vaatimien investointien rahoitus tulorahoituksella ja toisaalta valtionhallinnossa valmistettujen tuotteiden ja palvelujen epäselvät tekijänoikeusky-symykset.

Tilastokeskus ei ole katsonut voivansa irroittaa resursseja esim. Rekisterirekisterin (RERE) päivitykseen tai tilastotietokantapalvelujen saattamiseen kaksikieliseksi.

1.1.4. Tietopalvelu ja erityisselvitykset

Tilastoviranomaisten tietopalvelusta suurin osa tapahtuu edelleen joko puhelimitse tai toimittamalla julkaisuja ja kopioita tulosteista tarvitsijoille. Puhelimitse tapahtuva tietopalvelu on kaikilla tilastoviranomaisilla ilmaista. Tilastokeskusta lukuunottamatta myös julkaisut ja kopiot toimitetaan asiakkaille pääasiassa ilmaisperiaatteella.

Kasvava osa tietopalvelua ovat tilastotietojen toimittaminen Suomesta ensisijaisesti kansainvälisille järjestöille ja ulkomaisten tietojen välittäminen asiakkaille Suomessa. Kansainvälisiin kyselyihin vastaamisen helpottamiseksi selvitettiin Tilastokeskuksessa tietokantojen ja elektronisen postin käyttömahdollisuuksia. Ennenkuin tuotantotietokantojen käyttöä voidaan tässä mielessä laajentaa, täytyy näiden ja palvelutietokantojen välille rakentaa linkit.

Tilastokeskuksessa sijaitseva tilastoalan keskuskirjasto toimii keskusyksikkönä kansainvälisten tietojen välittämisessä Suomeen. Sinne on koottu paitsi kaikki keskeiset kansainväliset tilastojulkaisut, nykyisin myös tietokannat. Kirjaston kautta toimitetaan myös mm. OECD:n tietokantojen nauhat valtionhallintoon. Tiedonvälityksen tehostamiseksi selvitettiin EDIFACT- ja ODA/ODIF tiedonsiirtostandardien käyttömahdollisuutta sekä pohjoismaisessa että OECD:n ja EY:n tilastoyhteistyöelimissä. Loppuvuodesta käynnistyi viime mainitun toimesta työryhmä selvittämään EDIFACTin käyttömahdollisuuksia tilastotoimen elektronisessa tiedonsiirrossa.

Tilastokeskuksessa on asiakaspalvelun parantamiseen panostettu myös muulla tavoin. Kertomusvuonna uudistettiin viraston koko henkilöstön käyttöön palveluopas. Asiakkaiden yhteydenottomahdollisuuksia parannettiin ottamalla tilastokirjaston käyttöön telebox. Asiakkaiden tarpeita on pyritty ottamaan huomioon myös tietojen toimitustavassa; kopioiden ja mg-nauhojen ohessa yhä enemmän tietoja toimitetaan levykkeinä. (ks. myös 1.1.5. kirjasto).

Maksullista palvelutoimintaa on toistaiseksi vasta muutamilla tilastoviranomaisilla. Odotettavissa kuitenkin on, että se lähivuosina laajenee (vrt. vuosiksi 1990-94 vahvistettu tilastotoimen kehittämisohjelma). Kattavasti toiminnan laajuutta ja toimintamuotoja ei ole selvitetty. Tilastokeskuksessa nykyisin maksullista toimintaa ovat julkai-

сут, taulupaketit, valokopiot, palvelutietokantojen käyttö, julkaisutiedoista ja luokituksesta valmistetut levykkeet, asiakkaiden erityistarpeita varten valmistetut tulosteet, luokitukset ja tilastopakettit (ns. erityisselvitykset) sekä asiakaskoulutus.

Maksullisen palvelutoiminnan volyymi on edelleen kasvanut voimakkaasti. Vuonna 1987 sen osuus Tilastokeskuksen budjettimenoista oli noin 10% ja 1988 noin 14%. Osa kasvusta selittyy ilmaisten toimintojen siirtämisestä maksullisiksi ja uusien palvelumuotojen kehittämistä. Esim. kirjaston maksullisen palvelutoiminnan tulot kasvoivat kertomusvuonna noin 100%. Uutena palvelumuotona tarjottiin jatkuvaa tiedonseurainta tietokantapohjaisesti. Jatkossa maksullisen palvelutoiminnan kasvun ei odoteta olevan aivan yhtä voimakasta.

1.1.5. Kirjasto

Tilastokirjaston painopistealueena vuonna 1989 oli parantaa toimintaedellytyksiään Tilastokeskuksen keskitettynä asiakas- ja tietopalvelupisteenä (ks. 1.1.4. tietopalvelu). Asiakaspalvelua tehostettiin mm. tuottamalla eri asiakasryhmille omat liikeideat, joiden mukaisesti palvelua pitkällä tähtäimellä kehitetään. Palvelua kehitettiin myös organisoimalla töitä uudelleen ("tiimityö").

Tietoaineistojen hallintaa tehostettiin ottamalla käyttöön atk-avusteinen saapumisvalvontajärjestelmä ja luomalla hankinnan avuksi tiedostot.

Tilastoalan sanastoprojekti käynnistettiin pohjoismaisena yhteistyönä vuoden lopulla. Sanasto tuotetaan englanniksi ja pohjoismaisilla kielillä ja se palvelee paitsi tiedonhakua myös tilastovirastojen tarpeita yhtenäistää ja yksinkertaistaa oman tilastotuotantonsa löytyvyyttä eri lähteistä: julkaisuista, tietokannoista, hakemistoista. Pohjoismaiden kirjastojen yhteinen bibliografinen ListStat-tietokanta siirrettiin Tanskasta osaksi Ruotsin tilastoviraston tietokantatarjontaa, mikä parantaa pohjoismaiden tietokantayhteistyötä jatkossa.

1.1.6. Tiedotus ja markkinointi

Tiedotus keskittyi pohjoismaisen tilastoyhteistyön 100-vuotisjuhlavuoteen. Maamme kaikille lukiolaisille järjestettiin keväällä tilastoaiheinen kirjoituskilpailu. Kilpailun oheisaineistoksi tehtiin julkaisu Elämää Pohjolassa - Livet i Norden. Kilpailun järjestivät yhteistyössä Tilastokeskus, Suomen Tilastoseura, kouluhallitus, Äidinkielen opettajien liitto ja Svenska modersmålslärares förening i Finland. Tilastokeskus julkaisi 100-vuotisjuhlan kunniaksi juhlanumeron asiakaslehdettään Tietoajasta.

Tilastokeskus liittyi syyskuussa Reuter Monitoriin, tosiaikaiseen sähköiseen tietojärjestelmään, jossa on rahamarkkina- ja taloustietoa kaikkialta maailmasta. Tilastokeskus toimittaa kolmea ruutua: rahamarkkina- ja taloustilastoja sekä uutisruutua.

Tilastoviranomaisista nykyisin vain Tilastokeskus markkinoi julkaisunsa itse. Se on jatkanut vuoden 1989 aikana aktiivisesti palvelujen ja tuotteiden markkinointia eri asiakasryhmille. Uusia, käyttäjätavallisia tilaston esitystapoja on kehitetty. Levykkeellä tapahtuvat aineistotoimitukset ja valmiit PC-sovellukset ovat lisääntymässä. Käyttövalmiuteen ja ohjeistukseen on tehty parannuksia.

Kertomusvuoden aikana on erityisesti pyritty kiinnittämään huomiota asiakkaiden erityistarpeisiin ottamalla yhteyttä nykyisiin ja potentiaaliin kohderyhmiin. Julkaisujen ja tilastopakettien lisäksi on tuotettu mm. koulutustilaisuuksia ja opetuskalvoja. Erilaisiin tapahtumiin, messuihin ja koulutustilaisuuksiin on osallistuttu ahkerasti.

Asiakkaille järjestetyt koulutustilaisuudet ovat lisänneet paitsi asiakkaiden valmiuksia käyttää tilastotietoja, myös tilastotietojen kysyntää. Koulutustilaisuuksien aiheet ovat olleet yleistä tilastojen käytön tai esim. indekseihin ja luokituksiin erikoistunutta koulutusta.

Tilastotietojen markkinoinnissa on asiakkaan kannalta tiedon tuoreudella, saantitavalla ja relevanssilla osoittautunut olevan vähintään yhtä suuri merkitys kuin tiedon luotettavuudella.

1.2. Käsitteiden, luokitusten ja tunnusjärjestelmien yhtenäistäminen

Kehittämishjelmassa Tilastokeskuksen edellytetään yhtenäistävän tilastoissa sovellettavia käsitteitä, luokituksia ja tunnusjärjestelmiä sekä tarjoavan tähän mahdollisuudet tuottamalla ja saattamalla käyttöön tarpeelliset standardit sekä perustamalla tietokantoja.

1.2.1. Luokitukset

Kertomusvuonna uudistettiin koulutusluokitus (31.12.1988 tilanteen mukaisena) ja sosioekonomisen aseman luokitus. Viime mainitun taustalla olivat ammattiluokituksen (1987) ja toimialaluokituksen (1988) uudistukset, jotka suoraan vaikuttivat sosioekonomisen aseman määrittelyyn. Uudistuksella päästään nykyistä yhdenmukaisempaan käytäntöön tulonjakotilaston, kotitaloustiedustelun, työvoimatutkimuksen ja väestölaskennan sovelluksissa.

Uuden toimialaluokituksen käyttöönotto vaihe on edennyt siten, että mm. teollisuustilasto, työvoimatutkimus ja uusi alueellinen työssäkäyntitilasto ottivat uuden luokituksen käyttöön vuonna 1989. Muut Tilastokeskuksen perustilastot ottavat sen käyttöön viimeistään vuonna 1990. Muista viranomaisista uuden toimialaluokituksen ovat ottaneet käyttöön mm. verohallitus, Väestörekisterikeskus ja työsuojeluhallitus. Työministeriö ottaa sen käyttöön vuoden 1990 alusta. Toimialaluokitus on viime vuosina levinnyt myös melko laajasti yksityisen sektorin käyttöön mm. asiakastietojärjestelmissä sekä pankkien ja vakuutuslaitosten erilaisissa tietojärjestelmissä.

Luokitusten käytön edistämiseksi ja helpottamiseksi laadittiin uuden toimialaluokituksen ja kansainvälisen toimialaluokituksen (ISIC-68) välinen muunnosavain. Samoin tarkistettiin koulutusluokituksen ja vastaavan kansainvälisen luokituksen (ISCED) välinen muunnosavain sekä koulutusluokituksen ja opetushallinnon opintoala- ja asteluokituksen koodiavain. Luokitusten käytettävyyden lisäämiseksi on ammattiluokituksen ja toimialaluokituksen hakemistot käännetty ruotsiksi sekä laadittu ammattiluokituksesta kolmekielinen (suomi-ruotsi-englanti) tiivistelmä.

YK:n tilastokomissio vahvisti kokouksessaan keväällä 1989 uudistetun kansainvälisen toimialaluokituksen (ISIC, Rev.3) ja osittain uuden tavaroiden ja palvelusten yleisen hyödykeluokituksen (CPC). Viime mainittu käännettiin palvelutoimialojen osalta myös suomeksi kertomusvuonna käynnistyneen yleisen palvelujen hyödykeluokituksen pohjaksi.

Tilastoneuvoston asettama rahoitustilastojen kehittämisjaosto sai työnsä valmiiksi joulukuussa 1989. Jaosto on laatinut mm. esitykset rahoitusvaateiden luokituksen ja rahoitustoiminnan toimialaluokituksen uudistamisesta.

Luokitustietokantojen kehittämisessä on päästy ylläpitovaiheeseen, jossa on parannettu näiden käytettävyyttä.

1.2.2. Käsitteet

Merkittäviä käsittemuutoksia ei kertomusvuotena ole tehty.

1.2.3. Tunnusjärjestelmät

Pitkään vireillä ollut liike- ja yhteisötunnuksen saaminen yleiseksi tunnukseksi ei ole vielä toteutunut, mutta eteni kertomusvuotena hallituksen esitysluonnokseksi.

Tilastokeskuksessa selvitettiin kertomusvuonna atk-pohjaisissa tietojärjestelmissä käytettäviä aluetunnuksia. Viranomaisten tietojärjestelmät on rakennettu eri aikoina ja eri tarkoituksiin. Kehityksen seurauksena järjestelmissä käytetyt tunnukset ja aluekoodit poikkesivat toisistaan. Kirjavyutta esiintyi erityisesti läänitunnusten käytössä, mikä tulevaisuudessa aiheuttaa häirtää, kun tietoja siirretään konekielisessä muodossa. Samoin kuntainliitoilta puuttuu virallinen tunnus, josta aiheutuu epäyhtenäisyyttä. Konekielisessä muodossa tapahtuva rekistereiden yhdistely edellyttäisi valtionhallinnon standardien mukaisten koodien sisällyttämistä useimpiin rekistereihin.

1.3. Tietojen yhteis- ja monikäyttö

Kehittämishjelmassa edellytetään tilastotuotannon perusaineistona käytettävän mahdollisimman paljon muussa yhteydessä hankittavia tietoja, jotta moninkertaista tiedonkeruuta voidaan vähentää ja näin rationalisoida tilastotuotantoa.

Hallinnollisia aineistoja hyödynnetään nykyisin tilastotuotannossa varsin paljon. Jo aiemmin Tilastokeskuksessa tehdyn selvityksen perusteella välillinen tiedonkeruu muodosti yli 90 prosenttia Tilastokeskuksen kaikesta tiedonkeruusta. Merkittävä osa tiedoista saadaan konekielisenä. Toistaiseksi tilastotuotannossa vähän hyödynnettyjä aineistoja ovat lääninhallitusten tietojärjestelmät.

Tilastotoimessa ja laajemmin koko valtionhallinnossa on menossa laajamittainen manuaalisten ja vanhojen eräajopohjaisten tietojärjestelmien uudistaminen toisaalta laitekapasiteetin (lähinnä mikrot) lisäämisenä, toisaalta tietoteknisesti yhteneväisemmin periaattein tietohallintoasetuksen ja -päätöksen pohjalta. Meneillään oleva prosessi ei laajenna tietojen yhteis- ja monikäyttöä, se luo vasta tekniset mahdollisuudet siihen tulevaisuudessa ja edellyttää seuraavassa vaiheessa tunnusten, käsitteiden ja luokitusten yhtenäistämistä.

Edellä mainitun julkisen LY-tunnuksen saaminen yleiseen käyttöön rationalisoisi myös omalta osaltaan tilastotoimintaa ja vähentäisi yrityksiin kohdistuvaa tiedonantorasiitusta.

Henkilötietoja sisältävien rekistereiden koordinoimista ja yhteiskäyttöä säätelee puolestaan vuoden 1988 alusta voimaan tullut henkilörekisterilaki. Laki onkin selkiinnyttänyt pelisääntöjä ja parantanut yksilösuojaa, mitä voidaan pitää tilastotoimen kannalta positiivisena asiana. Lain soveltamiskäytäntö ei ole kuitenkaan vielä kaikilta osin selkiintynyt ja vakiintunut.

Tilastokeskus sai kertomusvuoden keväällä käyttöönsä verohallituksen elinkeinoverotusrekisterin (EVR) vuodelta 1987. Tämä rekisteri on ensimmäinen kattava tietoaineisto, joka sisältää Suomen kaikkien elinkeinoverolain (EVL) mukaan liike- ja ammatitoiminnasta verotettujen tilinpäätöstiedot. Tilastokeskus on käyttänyt aineiston tietoja hyväksi palveluelinkeinon perusselvityksissä. Vuoden 1988 aineistoa tullaan hyödyntämään yritys- ja toimi-

paikkarekisterin tietojen päivityksessä vuonna 1990. Selvitystyö aineiston hyödyntämiseksi tilinpäätöstilastojen laadinnassa jatkuu.

Liitteessä 2. on esimerkkikaavio väestön keskusrekisterin, verotusrekisterin ja Eläketurvakeskuksen tietojen yhteis- ja monikäytöstä tilastojen laadinnassa.

1.4. Kansainvälinen yhteistyö

1.4.1. Yleistä

Kehittämissohjelman mukaan tilastoviranomaisten tulee osallistua aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön ja edistää eri maiden tilastotietojen saatavuutta ja kansainvälistä vertailtavuutta. Tilastokeskuksen tulee koordinoita muiden tilastoviranomaisten kansainvälistä yhteistyötä.

Pohjoismaisessa tilastoyhteistyössä merkittävin asia oli yhteistyön 100-vuotisjuhlakokous. Palkkatilastojen ja tasa-arvotilastoinnin vertailtavuuden lisäämiseksi perustettiin valiokunnat.

Kansainvälinen yhteistyö on kertomusvuonna ollut vilkasta ja paineet sen kasvuun myös jatkossa ovat ilmeiset. Tilastokeskus on osallistunut aktiivisesti erilaisiin tietojen vertailtavuutta edistäviin kansainvälisiin hankkeisiin. Tilastotietojen saatavuutta on parannettu mm. kehittämällä automaattisia siirtoyhteyksiä ja konekielistä tiedonsiirtoa (ks. edellä 1.1.4. tietopalvelu)

1.4.2. Euroopan yhdentyminen ja tilastotoimi

Euroopan yhdentymiskehityksen kiihtyminen vuonna 1989 heijastui myös tilastotoimeen. Pohjoismaiden, EFTA:n ja EY:n tilastoviranomaiset keskustelivat yhteistyöstä useaan otteeseen sekä virallisesti että epävirallisesti. Loppuvuonna tilastoyhteistyö kytkettiin virallisesti osaksi laajaa EFTA/EY valmistelukoneistoa niin EFTA:ssa kuin Suomessakin. Rakenteilla olevan Euroopan talousalueen katsotaan tarvitsevan "yhteisen tilastokielen" turvaamaan sen, että asioista käytetään samoja käsitteitä.

Euroopan yhteisöjen tilastovirasto EUROSTAT tarjosi yhteistyötä useilla alueilla sekä kutsui EFTA-maat mukaan omiin tilastoalan työryhmiinsä.

1.5. Tilastotoimen organisaatio

Kehittämisohjelma velvoittaa Tilastokeskusta ja muita tilastoviranomaisia lisäämään yhteistoimintaa virallisen tilastotuotannon tehokkuuden ja vaikuttavuuden lisäämiseksi. Samoin tulee kehittää tilastotoimen työnjakoa ja lainsäädäntöä.

Tilastokeskus on valtion tilastotoiminta koordinoivana viranomaisena pyrkinyt kehittämään aktiivisesti suhteitaan muihin tilastoviranomaisiin em. tavoitteiden toteuttamiseksi. Yhteistyötä on pyritty kehittämään toisaalta alueellisella tasolla, toisaalta keskuhallinnon muiden viranomaisten kanssa. Viime mainittujen kanssa on jatkettu ns. bilateraalista yhteistyötä sekä käynnistetty laajoja koko hallinnonalan tilastojärjestelmien yhtenäistämiseen ja kehittämiseen tähtäviä työryhmiä/toimikuntia, joiden tehtävänä on myös työnjakojen selkiennyttäminen. Tällainen yhteistyö on meneillään koko laajuudessaan liikenneministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalojen kanssa. Molempien kanssa on käynnistetty hallinnonalan tilastojen kehittämistyö, uusia tilastoja ja erillisiä yhteistutkimushankkeita. Liikenneministeriön kanssa on neuvoteltu myös uusimuotoisiksi liikelaitoksiksi 1990 alusta muuttuneiden Posti- ja telelaitoksen sekä Valtionrautateiden tilastotuotannon turvaamisesta. Kertomusvuoden lopulla käynnistyi vastaavanlainen yhteistyö ympäristöministeriön kanssa. Tällaisia yhteistyöryhmiä pyritään perustamaan myös muille hallinnonaloille.

Merkittäviä tilastokokonaisuuksien siirtoja tilastoviranomaisten välillä ei kertomusvuotena ole tehty. Koordinointiponnisteluissa pyritään ensisijaisesti lisäämään yhteistyötä päällekkäisen tiedontuotannon karsimiseksi, mikä koskee erityisesti kuntasektoria.

Tilasto- ja tietohallintoviranomaisten tulisikin jatkossa yhdistää voimavaransa, jotta mm. tunnusjärjestelmiä saataisiin yhtenäistetyksi. Rationalisoinnista hyötyisivät sekä tiedonantajat että tilasto- ym. tiedontuottajat ja käyttäjät.

Tilastokeskusta koskevan lainsäädännön kehittyminen on kertomusvuotena edennyt Tilastokeskuksesta riippumattomista syistä vain hieman. Siten myöskään ei ole ollut mahdollista käynnistää vastaavaa säästöjen tarkistamistarpeen selvittämistä muiden tilastoviranomaisten osalta.

1.5.1. Aluetoiminta

Tilastokeskus asetti huhtikuussa 1989 projektin suunnittelemaan viranomaisten yhteistyönä tehtävää alueellista, tilastollista tietohuoltoa. Tehtävänä on selvittää myös, mitkä olisivat tilastollisen tietohuollon suhteet muihin tärkeisiin alueellisen tietohuollon hankkeisiin ja vaihtoehdot alueellisen tilastollisen tietohuollon organisoimisessa. Projektin määräaika on 31.1.1990.

Projekti on kartoittanut sekä Tilastokeskuksen että muiden tilastoviranomaisten perustietojen keruuta, tietojen käyttöönsaattoa, markkinointia, tietotarpeiden selvittämistä, alueellisia tilastotuotteita, aluetason asiakaspalvelua ja tiedontuotannon koordinoitua lomakekyselyllä.

Selvityksen perusteella useiden viranomaisten tietojenkeruu, tarkistus, koodaus ja tallennus ovat enenevässä määrin siirtymässä aluetasolle. Samanaikaisesti useilla hallinnonaloilla tietojärjestelmät ovat suurehkojen muutosten alaisina, joten kokonaisuudesta on vielä vaikeaa saada otetta. Tilastotoimen kannalta on tärkeää seurata tietojärjestelmissä tapahtuvia muutoksia ja vaikuttaa niihin siten, että tilastotoimen tarpeet tulevat otetuksi huomioon.

Useissa tapauksissa kuntien ja valtion tietovirtojen solmukohdaksi on muodostumassa lääninhallitus. Joissakin tapauksissa solmukohtana on kyseisen viranomaisen oma piirihallinto. Vaikka lääninhallitukset tullevat näyttelemään keskeistä osaa, on vielä suurelta osin ratkaisematta, miten aluetoiminta kokonaisuudessaan organisoidaan. Tilastokeskuksen alueellisen tietohuollon organisoimisesta projekti tulee esittämään vaihtoehtoisia ratkaisuja. Eri vaihtoehtoja kokeillaan parasta aikaa myös käytännössä Oulun lääninhallituksessa, Etelä-Pohjanmaan kaupunkamariissa Seinäjoella ja Etelä-Savon seutukaavaliiton yhteydessä Mikkelissä. Kokeilut jatkuvat vielä vuoden 1990 loppuun.

1.6. Tilastotoimen suhteet ympäristöön

Kehittämishjelmaassa korostetaan tilastotoimen ja muun yhteiskunnan välisten luottamuksellisten suhteiden tärkeyttä sekä yhteistyötä muiden tiedontuottajien ja tietoaaineistojen haltijoiden kanssa. Tässä työssä tulee painottaa tietojen moninaiskäyttöä ja yhteiskunnallisia tehokkuusnäkökohtia. Edellä kohdassa 1.3. käsiteltiin jo yhteis- ja monikäytön lisäämiseen liittyviä ongelmia ja kohdassa 1.5. suhteita viranomaisiin.

1.6.1. Tiedonantajat

Yksityisiltä henkilöiltä kerättävien tietojen saantiin vaikuttavat ennen kaikkea käsitykset siitä, miten luottamuksellisina heidän antamansa tiedot säilyvät tilastoviranomaisilla sekä tilastotoimen tuntemus. Ensinmainittuun henkilörekisterilain voimaantulo on vaikuttanut positiivisesti. Tilastojen tunnettuutta kansalaisten keskuudessa on puolestaan pyritty lisäämään tiedotus- ja markkinointitoimin. Tilastotoimesta, tilastojen puolueettomuudesta ja informaatioarvosta on kirjoitettu yleistajuisia artikkeleita lehtiin. Ns. jokamiehen tilastotietoa on esitelty messuilla ja yhteiskunnallisen tilastotiedon käyttömahdollisuuksia opetuksessa on esitelty kouluille (ks. edellä kohta 1.1.6. tiedotus ja markkinointi).

Yritykset ja yhteisöt painottavat luottamuksellisuuden lisäksi tiedonantorasituksen minimointia. Viime mainittua Tilastokeskus on viime vuosina edistänyt supistamalla kyselylomakkeiden tietosisältöjä ja kehittämällä näitä lähemmäs yhteisöjen omia kirjanpito- ja laskentatoimen käytäntöjä. Lomaketiedustelujen korvaamista hallinnollisten aineistojen käytöllä on pyritty ja pyritään lisäämään.

Tilastokeskuksen käsityksen mukaan kyselyjen tietosisältöjä ei enää ole mahdollista ohentaa, jotta tiedoilla on jonkinlaista käyttöarvoa. Liian suppeat kyselyjen tietosisällöt synnyttävät helposti lisätiedusteluja, jolloin lopputulos on aiotulle päinvastainen. Suppeahkoja, osin päällekkäisiä tiedusteluja suuntautuu sekä yrityksille että kunnille.

Todella merkittäviä tiedonantorasiituksen vähennyksiä on odotettavissa tiedonsiirtoverkkojen kehittämisen myötä, mikä kuitenkin edellyttää sekä tunnusjärjestelmien että sisältöjen yhtenäistämistä.

1.6.2. Tutkimustoiminta

Tilastotoimen ja tutkimuksen välisten yhteistyömuotojen kehittämistä jatkettiin tilastoneuvoston asettamassa tutkimusjaostossa. Jaosto järjesti keväällä seminaarin eri tutkimustahojen edustajille ja sai loppuraportin valmiiksi joulukuussa. Keskeisinä asioina jaostossa ovat olleet tilastotuotteiden hinta, menetelmäyksikön perustaminen sekä tietojen jatkojalostus ja käyttöönsaatto empiirisen tutkimuksen edistämiseksi. Tärkeänä jaosto piti myös informaation lisäämistä tutkijoille ja esitti perustettavaksi rekisteriä, jossa aineistot olisi luetteloitu ja josta ilmenisi, miten aineistot saa tutkimuskäyttöön. Jaosto piti tärkeänä myös sitä, että Tilastokeskuksessa harjoitetaan julkiseen tilastotuotantoon liittyvää tutkimusta. Vuoden 1986 elinoluttutkimuksen läpivientiä jaosto piti tutkimuksen kannalta hyvänä mallina. Myös yhteydenpidon jatkuvuutta pidettiin tärkeänä joko tilastoneuvoston jaoston tai muun vastaavan elimen toimesta.

Kertomusvuotena valmistuivat mm. väestölaskenta 85:n ja työvoimatiedustelun luotettavuustutkimukset. Tilastokeskuksen menetelmäprojekti käynnistyi vuoden 1990 alussa.

2. Keskeiset tilasto- ja aineistokohtaiset kehittämiskohteet

2.1. Tulot, kulutus ja varallisuus

Kehittämishjelmassa edellytetään tuloja, kulutusta ja varallisuutta kuvaavien tilastojen nopeuden ja luotettavuuden lisäämistä, kuvauksen edelleen kehittämistä, eri ajankohtien tutkimusten vertailukelpoisuuden säilyttämistä sekä talous- ja yhteiskuntapoliittisten vaikutusten kohtaannon selvittämisestä.

Kulutustutkimusten ja tulonjakotilaston tuotantomenetelmät on uusittu jo aiemmin ohjelmakaudella. Tulonjakotilaston uusi tuotantomenetelmä antoi hyvän pohjan myös pitkään valmistellulle ennakkotilastojärjestelmän rakentamiselle, joka onkin nyt päässyt hyvään vauhtiin. Tarkoituksena on estimoida todellisen havaintoaineiston pohjalta ennakkollista tietoa tulonjaosta ja sen muutoksista, mikä on tällä hetkellä ainoa tapa nopeuttaa olennaisesti tietojen välittämistä käyttäjille.

Kulutustutkimusten aikasarjatiedoston rakentaminen saatiin päätökseen. Käyttäjillä on nyt mahdollisuus saada aikasarjana vuosien 1971-1985 kotitaloustiedusteluihin perustuvat vertailukelpoiset kulutus-, tulo- ja ilmaispalvelutiedot.

Luotettavuutta ja kattavuutta on voitu lisätä lähinnä välillisesti, tuottamalla erityisselvityksinä sitä tietoa, jota säännöllisten tilastojen kuvausalue ei kata. Esimerkkinä mainittakoon säästämis- ja velkaantumistutkimus, joka toteutettiin vuosien 1987 ja 1988 tulonjakotilaston yhteydessä. Tutkimus tuottaa tietoa mm. kotitalouksien asunto- ja arvopaperivarallisuudesta.

2.2. Työvoima ja tuotanto

2.2.1. Työvoima ja koulutus

Kehittämisohjelman mukaan tulee työvoimasta tuotettavia tietoja laajentaa laatimalla mm. liikkuvuutta, työvoimavirtojen ja koulutusjärjestelmän välisiä yhteyksiä kuvaavia tilastoja, kunnittaisia työvoimatilastoja, sekä työvoiman tarjontaennusteita.

Rekisteripohjaisten väestölaskentojen rungoksi suunnitellun työssäkäyntitilaston tilastojärjestelmä on valmistunut. Ensimmäiset tulokset valmistuivat kertomusvuonna, joten työvoimasta voidaan tästä lähtien tuottaa alueellisia tietoja kuntapohjaisilla aluejaoilla vuosittain ja kerätä vertailukelpoiset aikasarjat. Jatkossa tilastojärjestelmä tuottaa myös työvoimavirtoja ja työvoiman liikkuvuutta kuvaavat tilastot.

Työvoimatutkimusten tietosisältöä on laajennettu verotuksesta saatavilla tulotiedoilla, mikä lisää olennaisesti ilmiöalueen kuvausta ja monipuolistaa tulosten käyttöalueita. Lisäksi on uusittu tiedonkeruulomake mm. ajankohtaisten tietotarpeiden tyydyttämiseksi.

Aikuiskoulutustilaston suunnittelu ja tuotanto on aloitettu ulkopuolisen rahoituksen turvin yhteishankkeena opetusministeriön kanssa. Tutkinnon suorittaneiden työelämään sijoittumista kuvaavan tilaston suunnittelu on aloitettu. Tilaston käynnistämiseksi tarvitaan ulkopuolista rahoitusta.

2.2.2. Tuotanto

Kehittämisohjelmassa korostetaan erityisesti yksityisten ja julkisten palveluiden tuotantoa, voimavaroja ja yhteiskunnallista merkitystä kuvaavien tilastojen kehittämistä. Samoin tärkeää on tietoa- laa, viestintää, teknologiaa ja tutkimus- ja kehittämistoimintaa kuvaavien tilastojen kehittäminen.

Tilastokeskus aloitti kertomusvuonna yksityisten palveluelinkeinojen tilastoinnin kehittämisen. Selvitystyö aloitettiin kuorma-autoliikenteen ja liike-elämää palvelevan toiminnan aloilta. Tähän mennessä on valmistunut tai viimeistelyä vaille seitsemän selvitystä eri toimialoilta. Selvityksissä on hyödynnetty olemassa olevia tilastotietoja sekä elinkeinoverotusrekisterin tietoja. Kehittämishanke jatkuu koko KTS-kauden tavoitteena säännöllisten ja kattavien tilinpäätös- ja tuotantotilastojen luominen koko yksityiselle sektorille.

Myös julkisen sektorin toimintaa ja taloutta kuvaavan tilastoinnin kehittäminen saatiin käynnistettyä muutaman vuoden tauon jälkeen.

Palvelujen ulkomaankaupan tilastojen kehittäminen on puolestaan ollut pysähdyksissä. Työtä jatketaan sitä mukaa kuin resursseja saadaan. Liikenneministeriön kuljetus- ja matkustustasetyöryhmä on esittänyt, että Tilastokeskuksen, Suomen Pankin ja tullihallituksen tulisi yhdessä etsiä keinoja vaihtotasetilastoinnin järjestämiseksi muuttuvissa oloissa.

Teknologiaa sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaa kuvaavien tilastojen tuotantoa ei ole saatu pysyväälle pohjalle, vaan näiden kehittäminen ja tuotan-

to toimii Tilastokeskuksessa osin ulkopuolisen rahoituksen turvin.

Yritys- ja toimipaikkarekisterin kehittämisprojekti on saanut työnsä päätökseen ja siirtynyt vuosittaiseen päivitysrytmiin. Tietopalvelussa käytettävä palvelutietokanta päivitetään 1/4-vuosittain. Rekisteriaineisto on käytettävissä myös suoraikäyttöisenä tietokantana VTKK:n laiteympäristössä.

Tilastoneuvoston rahoitustilastojaosto sai loppuvuodesta valmiiksi rahoitustilastojen uudistamistarvetta koskevan selvitystyönsä ja ehdotuksensa kehittämistoimenpiteiksi.

2.3. Ihmisten elinolot ja hyvinvointi

2.3.1 Elinolot ja hyvinvointi

Kehittämisohjelman mukaan tulee edelleen kehittää ihmisten elinoloja ja hyvinvointia kuvaavaa tilastototoutantoa ja tutkimusta. Tärkeää on selvittää ja kuvata mm. asumiskustannuksia, huono-osaisten asemaa, kotitalouksien ja asuntokuntien rakennetta ja muutoksia sekä työoloja, terveyskäyttäytymistä, ajankäyttöä, viestintää ja kulttuuria.

Laajimmin suomalaisten elinoloja ja hyvinvointia kuvaava vuoden 1986 elinolotutkimus eteni raportointivaiheeseen. Raportointia on hidastuttanut se, että tulosten valmistumisvaiheessa tavoitteeksi asetettiin näiden välittäminen nopeasti mm. tuloksia omissa tutkimuksissaan hyödyntävien tutkijoiden käyttöön. Elinolotutkimus antaa kattavan kuvan suomalaisen hyvinvoinnin erilaisista ulottuvuuksista. Tarkastelun kohteina ovat olleet huono-osaisuus, terveyden ja sosiaalisen eriarvoisuuden väliset suhteet sekä epävirallinen apu ja sosiaaliset suhteet.

Sosiaali- ja terveystilastojen kehittämiseksi käynnistyi kertomusvuonna toimikuntatyö (ks. osa II sosiaali- ja terveystilastot).

Kulttuuri- ja joukkoviestintätilastojen kehittämis-työ jatkui pääosin liikenneministeriön rahoituksen turvin. Joukkoviestinnän taloudesta ja julkisesta tuesta valmistui perusselvitys. Yritysrekisteriaineiston perusteella selvitettiin kulttuurin ja joukkoviestinnän toimipaikkarakenne vuosilta 1984

ja 1986. Kulttuuriharrastus- ja vapaa-aikatutkimus on tarkoitus käynnistää vuonna 1991.

Vuosien 1987-88 ajankäyttötutkimuksen keskeiset tulokset vuodelta 1987 sekä vertailutiedot edelliseen kymmenen vuoden takaiseen tutkimukseen valmistuivat kertomusvuonna.

Asuinolotilastoa on alettu tuottaa vuosittain. Lisäksi Tilastokeskuksen ja asuntohallituksen yhteistyönä laadittiin vuoden 1985 väestölaskennan ja kotitaloustiedustelun aineistoja hyväksikäyttäen laaja selvitys suomalaisten asunto-oloista ja asumisen erilaisten tukijärjestelmien vaikutuksesta erityyppisten kotitalouksien asumismenoihin. Asuinolotilastossa on tarkoitus säännöllisten vuosittain laadittavien tilastotaulujen ohella laatia eri väestöryhmien asuinoloja kuvaavia selvityksiä, seuraavaksi nuorten lapsiperheiden asuinoloista.

2.3.2. Väestö- ja asuntolaskennat

Vuoden 1990 rekisteripohjaisen väestölaskennan perusta saatiin kuntoon henkilöitä koskevien tietojen osalta, kun työssäkäyntitilaston järjestelmä valmistui ja ensimmäiset tiedot saatiin käyttäjille, tosin vielä ilman ammattitietoa. Valmistelutyö niiden keräämiseksi eri rekistereistä jatkuu. Samoin on vielä päivitettävä henkilöaineistoista tuotettavien perhe- ja asuntokuntatietojen tuotantjärjestelmät.

Väestölaskennan lopputuloksen kannalta ratkaisevaa onkin nyt Väestörekisterikeskuksesta saatavien rakennus- ja huoneistotietojen laatu. Rekisterin saattamista tilastojen laadinnan edellyttämälle tasolle on valmisteltu Väestörekisterikeskuksen, maanmittaushallituksen ja Tilastokeskuksen yhteistyönä. Keskeistä on, että rekisteriyksiköiden koordinaattitiedot saadaan tarkennettua, puuttuvat täydennettyä ja vietyä Tilastokeskuksen tiedostoihin ns. yhtenäiskoordinaatteina. Tämä edellyttää kenttätöitä kunnissa, jonka on suunniteltu tapahtuvan niin, että Seutusuunnittelun keskusliitto ja seutukaavaliitot koordinoisivat kuntatason toimenpiteitä ja maanmittauskonttoreiden työskentelyä.

Siirtyminen kokonaan rekisteripohjaiseen väestölaskentaan edellyttää selvitystä rekisteritietojen luotettavuudesta, koska laskentatilastojen laatu

riippuu perusaineistot tuottavien rekistereiden laadusta. Luotettavuus- ja rinnakkaistutkimuksen suorittamista on valmisteltu osana väestölaskennan suunnittelua. Tutkimukseen sisältyy myös selvitys asuntovaraumasta. - Vuoden 1990 väestölaskenta tehdään vielä vuoden 1938 väestölaskentalain nojalla, koska valmistelu Tilastokeskuksen uudeksi laiksi on edelleen kesken.

2.4. Ympäristö

Ympäristötilastojen ja -tietojärjestelmien kehittäminen on painottunut ympäristöministeriön hallinnonalan ympäristötietojärjestelmän (YTJ) rekistereiden yhtenäistämiseen sekä sisällölliseen ja tekniseen kehittämiseen. Muiden ympäristön laadun arviointiin liittyvien tietojärjestelmien kehittäminen on myös edennyt virastokohtaisten suunnitelmien mukaan.

Kestävän kehityksen arviointi asettaa uusia vaatimuksia jo lähitulevaisuudessa sekä ympäristövaikutuksia että tuotantotoimintaa kuvaaville tietojärjestelmille ja etenkin em. järjestelmien yhteiskäytölle. Tilastokeskuksen ja ympäristöministeriön edustajista koostunut työryhmä ehdotti vuoden lopulla kestävän kehityksen arviointia palvelevan ympäristö- ja luonnonvaratilastojen kehittämisohjelmaa selvittävän Tilastoneuvoston jaoston asettamista vuosille 1990 ja 1991.

Ympäristötilastoinnin kansainvälinen yhteistyö painottui v. 1989 luokitusten kehittämiseen. ECE:n virallisista luokituksista valmistuivat maan käytön, veden käytön ja ilman laadun luokitukset. ECE:n valmisteilla olevaa jäteluokitusta testattiin Suomessa, Ruotsissa ja Unkarissa. Veden ekologista laatuluokitusta testataan v. 1990 kesällä Euroopan ja Pohjois-Amerikan vesistöjen tilastoaineistoilla.

3. Valtion tilastotoimen kustannukset

Tilastotoimen kustannusten laskenta sisältää runsaasti arvionvaraisuutta. Tilastokeskusta lukuunottamatta muiden viranomaisten tilastotuotanto ja sen kehittäminen ovat kiinteä osa hallinnon tietojärjestelmää. Tällöin tilastojen laatimisesta ja näiden kehittämisestä aiheutuneiden kustannusten erottaminen muusta toiminnasta on lähes mahdotonta. Myöskään Tilastokeskuksen kustannuksista ei ole

ollut käytettävissä sellaisia tietoja kuin laskentatoimen kehittämisryhmä teki vuodelta 1986. Varsinkin tilastoryhmittäiseen taulukkoon on näin ollen suhtauduttava varoen. Kustannustiedot ovat liitteessä 1.

Tilastotoimen kustannukset vuonna 1988 olivat yhteensä 178,3 milj. markkaa. Kasvua edellisvuodesta on 9,1 prosenttia, mikä on runsaan puoli prosenttiyksikköä vähemmän kuin valtion kaikkien kulutusmenojen kasvu. Julkisten menojen hintaindeksi on vuonna 1988 noussut 6,3 prosenttia.

Tilastokeskuksen osuus tilastotoimen kokonaiskustannuksista oli vuonna 1988 noin 63,5 prosenttia. Hallinnonaloittaisessa tarkastelussa nähdään sosiaali- ja terveysministeriön alan tilastokustannusten kohonneen nopeimmin.(1) Suurimmat tilastotoimen kustannukset ovat valtiovarainministeriön, maa- ja metsätalousministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonaloilla.

Tilastoryhmittäin suuruusjärjestyksessä tarkastellen eniten rahaa käytettiin seuraavien tilastojen tuottamiseen ja kehittämiseen: maa-, metsä- ja kalatalous, ympäristö ja maankäyttö, hinnat ja palkat, yleiset taloudelliset olot ja työvoima ja työolot.

(1) Merkittävä osa kasvusta aiheutuu kuitenkin STM:n vuoden 1987 kustannusten laskennassa olleesta virheestä.

II TIETOJÄRJESTELMIEN KEHITTÄMISEEN LIITTYVÄT KOMMENTIT JA TOIMENPIDE-ESITYKSET

Tilastokeskus esittää ohessa kommenttinsa ja toimenpide-esityksensä eri hallinnonaloilla käynnissä olevista tietojärjestelmien kehittämishankkeista. Tietohuollollisesti ja taloudelliselta kannalta merkittäviä ovat edelleen verohallituksen aineistojen, maatalouslaskennan, ympäristötietojärjestelmien, lääninhallitusten tietojärjestelmän sekä laajemmin valtion ja kuntien välisen tiedonkeruun, -tuotannon ja koordinoinnin järjestäminen. Viime mainituilla on merkitystä erityisesti sosiaali- ja terveyshallinnon sekä opetushallinnon tietojärjestelmien kehittämislle. KTS-kaudella merkittäväksi nousee myös työministeriön hallinnon alan tietojärjestelmien kehittäminen. Välillisesti tietohuoltoon vaikuttavia ovat ly-tunnuksen saaminen yleiseksi tunnukseksi, kiinteistötietojärjestelmän, väestörekisterijärjestelmän ja kaupparekisterijärjestelmän kehittäminen.

Alussa esitetään yleiset tai useita hallinnonaloja koskevat kommentit ja toimenpide-esitykset.

Yleistä

Valtionhallinnossa toteutetaan KTS-kaudella melko mittava tietotekniikan hyväksikäyttöön perustuva niin toimisto- kuin palvelujärjestelmien kehittäminen. Aikanaan nämä tulevat olennaisesti parantamaan olemassa olevien hallinnollisten aineistojen hyväksikäyttöä ja tehostamaan siten toimintoja. Tietohallintoasetus ja -päättös puolestaan vaikuttavat yhtenäistävästi tietoteknisiin ratkaisuihin.

Kuitenkin jo nyt on nähtävissä, että nyt rakennettavissa järjestelmissä ei juuri ole otettu huomioon tietosisältöjen uudelleenarviointeja. Tästä seuraa se, että aikanaan tavoitteeksi asetettu hallinnollisten aineistojen monikäyttöisyys ei vielä tässä vaiheessa olennaisesti lisääny ilman eri ponnisteluja. Useimmat hallinnolliset aineistot on rakennettu manuaaliaikana ja rakentuvat nyt tietotekniikkaa hyväksi käyttäen edelleen sellaisiksi, että järjestelmien sisältämät tiedot määritellään suppeasti vain omaa hallinnonala ja vain tiettyä käyttötarkoitusta palvelemaan. Esimerkkeinä mainittakoon YTJ, SVOL ja työministeriön työvoimahallintoa palveleva tietojärjestelmä.

Tilastokeskus on pyrkinyt vaikuttamaan eri hallinnonalojen tilasto- ja muihin viranomaisiin, jotta tietojärjestelmien sisällöllisissä kysymyksissä päästäisiin nykyistä monipuolisemmin hyödynnettäviin tietojärjestelmiin. Näin voitaisiin myös rationalisoida osittain päällekkäisiä tiedonkeruita. Tällainen laajempi tilastojen kehittäminen on menossa liikenteen ja sosiaali- ja terveyssektorilla. Ympäristöministeriön hallinnonalalla työ on käynnistymässä. Vaikuttaakin siltä, että ponnisteluja tällä alueella tulee lisätä ja laajentaa.

Vaikuttaa myös siltä, että viranomaiset ottaessaan uutta tietotekniikkaa käyttöön, panostavat liian vähän laajamittaiseen koulutukseen. Ongelmia on myös aiheutunut siitä, että esim. Valtionhallinnon kehittämiskeskuksen ja Valtion Tietokonekeskuksen kurssit ovat tulleet maksullisiksi, mutta vastaavaa lisäystä ei ole aina saatu palveluja käyttävien virastojen määrärahoihin. Tällöin tietotekniikasta ei saada irti kaikkea sitä, mikä kunnollisella perehdyttämällä olisi ollut mahdollista. Myös aikataulu, jossa rationalisointihyötyjä tulisi saada aikaan, pitenee.

Uutta tietotekniikkaa käyttöön otettaessa saattaa aineiston käsittelyssä syntyä ruuhkia, joihin ei ole varauduttu. Samoin, jos ollaan yksinomaan hallinnollisten aineistojen käytön varassa, kasvaa vaara, että tilastoissa heijastuvat hallinnollisen prosessin ongelmat eivätkä ne reaali maailman ilmiöt, joita halutaan kuvata. Tästä esimerkkinä käy tullihallituksessa syksyllä havaittu maksutaseen arviointivirhe. Hallinnollisiin prosesseihin tulisi rakentaa hälytysjärjestelmiä, jotka riittävän varhaisessa vaiheessa kiinnittäisivät huomion vinoutumiseen. Toinen esimerkki hallinnollisen aineiston perusteella tehdyistä johtopäätöksistä on poliisin tietoon tulleiden rikosilmoitusten kasvu.

REPER ei edelleenkään ole täyttänyt sille aikanaan asetettuja odotuksia. Sen käytettävyyttä on pyritty monin tavoin lisäämään, mm. se on kaikkien MINTTU-käyttäjien käytettävissä. Samoin kuvausta on lohkottu siten, että käyttäjä on voinut tarkentaa hakua eli hakusanoja ja luokitteluja on lisätty. RERE:n käyttökelpoisuutta heikentää edelleen se, että viranomaisten aktiivisuus tietojen päivittäiseksi tai peittävyiden lisäämiseksi ei ole parantunut. Samoin kuntapuolen rekisterit ovat sen ulkopuolella. REREn merkitys ja mahdolliset muut vaihtoehtoiset tiedonhallintatavat tulee ottaa lähitulevaisuudessa tarkasteltavaksi, jotta niukko-

ja resursseja voitaisiin käyttää mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti.

Valtionosuusjärjestelmien uudistaminen ja tähän välillisesti liittyvä lääninhallitusten tietojärjestelmien kehittäminen tulee ottaa suunnitelmien edistyessä huolellisen tarkastelun kohteeksi, jotta kunnilta eri tarkoituksiin kerättävät tiedot saataisiin kootuksi mahdollisuuksien mukaan siten, että voitaisiin karsia päällekkäisiä tiedonkeruita. Mikäli valtionosuudet vastaisuudessa jaetaan peruskunnille, kuntien ja kuntainliittojen valtionosuusjärjestelmien uudelleenarvioinnin yhteydessä olisi mahdollista parantaa alueellisesti yhdenmukaisten tietojen tuottamista esim. terveydenhuollon osalta.

Tietojen monikäyttöisyyden lisääminen edellyttää tunnusjärjestelmien yhtenäistämistä sekä valtakunnallisissa että alueellisissa tietojärjestelmissä. Tässä mielessä ly-tunnuksen saaminen yleiseksi liike- ja yhteisötunnukseksi on tärkeä rationalisointitoimenpide. Alueellisten luokitusten ja tunnusjärjestelmien kirjavuudesta aiheutuvia haittoja puolestaan vähentänee tulevaisuudessa koordinaattitietojen hyväksikäyttö.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Sosiaali- ja terveysministeriössä on käynnistetty toimikuntatyö sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä sosiaaliturvaa koskevien tilastojen ja tietojärjestelmien kehittämiseksi. Toimikunnan ehdotusten vaikutukset tulevat ulottumaan suunnittelukaudelle ja sen jälkeenkin.

Toimikunnan työn yhtenä tavoitteena on päällekkäisen tieto- ja tilastotuotannon minimointi, mikä vastaa valtion tilastotoimen kehittämishjelman tavoitteita. Myös virastojen välisen työnjaon selkiyttäminen kuuluu toimikunnan tehtäväalueeseen. Hallinnonalalla meneillään olevien organisaatio-uudistusten yhteydessä tulisikin huolehtia riittävästä resurssipanostuksesta tilastotoimeen.

Koska toimikunnan toimenpide-ehdotusten konkretisointi mitä todennäköisimmin painottuu suunnittelukauden loppupuolelle, tulee nykyisin hallinnonalalla kerättävien tietojen käyttöönsaattoon kiinnittää erityistä huomiota koko suunnitelmakaudella.

SVOL- järjestelmän kehittämiseen on jouduttu kertomusvuonna panostamaan erityisesti varautumalla valtiosuussäädösten mahdollisiin muutoksiin. Tilastoinnin kannalta merkittävän kertomustietojärjestelmän tietojen luotettavuutta on edelleen pyritty parantamaan vuosittaisen kaavojen tarkistuksen yhteydessä mm. ohjeistusta selkiinnyttämällä. Tietojen laatutason parantamista edistäisi myös palautetietojärjestelmän kehittäminen kunnille ja kuntainliitoille.

Kaavatyöryhmän tulee lisäksi arvioida kertomustietojärjestelmän tietoja suhteessa sosiaali- ja terveydenhuoltoon kuvaaviin muihin tilastoihin ja rekistereihin ja tehdä ehdotukset siitä, mitä tietoja ja miten tulisi jatkossa kerätä sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallista suunnittelua varten. Kaavatyöryhmän tulisi työssään ottaa huomioon em. toimikunnan työ ja toimenpide-ehdotuksia harkitessaan kiinnittää erityistä huomiota toimenpiteiden ajoitukseen, jotta vältyttäisiin VALTAVA- uudistuksen voimaantulon yhteydessä toteutuneelta lähes täydelliseltä hallinnonalan tilastotietojen puutteelta, jota ei tähän mennessä ole tyydyttävästi pystytty korjaamaan.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Hallinnonalan tilastotuotanto on tällä hetkellä hajanainen. Ministeriöllä on monia merkittäviä tilastoja tuottavia virastoja ja laitoksia kuten maatilahallitus, metsäntutkimuslaitos ja maanmittaushallitus. Hallinnonalan tilastotuotannon kokonaisvaltaista kehittämistä, ohjausta ja yhtenäistämistä tulisi tehostaa. Kansainvälistyminen, tuotannon erikoistuminen, kuluttajanäkökulma ja ympäristökysymykset asettavat tietotuotannolle uusia kehittämisvaatimuksia.

Yhtenäistämistä tarvitaan mm. maa- ja metsätaloustilastoissa käytettyjen käsitteiden ja luokitusten suhteen. Epäyhtenäiset aluejaot aiheuttavat ongelmia tilastojen vertailulle ja vaikeuttavat tietojen käyttöä muihin tarpeisiin. Samanaikaisesti nykyistä tietotuotantoa tulisi muutoinkin rationalisoida ja yhtenäistää. Haastatteluin ja kenttätutkimuksin tapahtuva perustietojen keruu on raskas ja suhteellisen kallis. KTS-kaudella tulisi selvittää rekistereiden ja teknisten tiedonkeruumenetelmien kuten tietokoneavusteisten haastatteluohjelmien ja kaukokartoituksen käyttökelpoisuutta tiedonkeruun keventäjänä ja täydentäjänä.

Maataloustilastot. Maataloustilastojen ongelmia ja kehittämistarpeita on tarkasteltu 1980-luvulla useassa työryhmässä. Monet maataloustilastojen kattavuuteen, laatuun, käsitteisiin ja luokituksiin sekä otosten yhtenäistämiseen liittyvät ehdotukset on suunniteltu toteutettavaksi vuoden 1990 maatalouslaskennan myötä. Tilastokeskus pitää ensisijaisen tärkeänä maatilarekisterin kuntoon saattamista, mikäli joistakin maataloustilastojen kehittämiseksi asetetuista tavoitteista joudutaan tinkimään laskentamäärärahojen supistamisen vuoksi. Tulosteiden suunnittelussa tulisi ottaa huomioon, että mm. tuotantosuuntia koskevat tiedot tulevat esiin riittävän yksityiskohtaisina ja että passiiviset ja aktiiviset tilat pystytään erottamaan toisistaan. Laskennasta tulisi laatia myös lääneittäisiä tulosteita tilastotoimen kehittämissuosituksen mukaisesti.

Laskennan jälkihoitoon tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Onnistunut jälkihoito edellyttää, että laskennan tiedot hyödynnetään täysimääräisesti maataloustilastojen tulevassa kehittämissuunnitelmassa. Laskennasta tulisi lisäksi laatia erillinen luotettavuus selvitys.

Metsätalous. Metsää koskevien tietojen käyttöön saattamista tulisi kehittää. Metsätilastot tulisi koota muiden tilastotietokantojen kanssa yhteensopivaksi suoraikäyttöiseksi metsätilastotietokannaksi. Tilastotoimen kannalta tärkeä hanke on metsäinventoinnin kehittäminen. Tiedot tulisi tuottaa vuosittain riittävän yksityiskohtaisella aluejaolla käyttämällä tiedonkeruussa hyväksi kaukokartoitusmenetelmää.

Maanmittaus. Asuntojen ja maan hintaa koskevat tiedot muuttuvat nopeasti ja niillä on keskeinen vaikutus mm. elinkustannuksiin. Kiinteistöjen kauppahintarekisterin pohjalta tulisi nykyisin laadittujen vuosittain uusien tilastojen lisäksi tuottaa neljännesvuosittaisia tilastoja. Tiedot täydentäisivät asuntojen 1/4-vuosittaisia kauppahintatietoja ja olisivat riittävän tuoreita käytännön tarpeisiin.

Maanmittaushallitus tuottaa vuosittain tietoja kunnien pinta-aloista kaksiluokkaisen maankäyttöluokituksen mukaisesti (Maa-alueet, Vesialueet). Julkaisua tulisi kehittää siten, että maa-alueista saataisiin kunnittaiset tiedot myös muista maankäyttöluokista, esim. metsistä, pelloista, rakennetuista alueista ja muista alueista.

Maanmittaushallitus kehittää paikkatietojärjestelmää. Järjestelmän hyväksikäytön parantamiseksi tulisi tilastojen perusaineistoihin sisällyttää koordinaatit tilastotoimen kehittämishojelman tavoitteiden mukaisesti. Koordinaattitietojen tarkkuutta tulisi parantaa erityisesti rakennusten koordinaattien osalta. Rajaviivatietoja tulisi muuttaa numeeriseen muotoon keskitetysti ja systemaattisesti melko nopealla aikataululla ainakin kiinteistöistä, maankäytön suunnitelmista ja kuljetusverkosta.

Sisäasiainministeriön hallinnonala

Lääninhallitusten tietojärjestelmät. Lääninhallitusten asemaa läänien tietohallintoviranomaisena tulisi vahvistaa. Tilastokeskuksen ja lääninhallitusten yhteistyötä tietohallinnossa tulisi kehittää. Lääninhallitusten tietohallinto on painottunut tällä hetkellä voimakkaasti tietotekniikkakysymyksiin. Tilastokeskuksen tehtävänä olisi tuoda lääninhallituksiin tilastojen sisällöllistä asiantuntemusta.

Onnettomuustilastointi. Sisäasiainministeriön pelastusosasto kehittää parhaillaan onnettomuustilastointia. Onnettomuuksia koskevat tiedot perustuvat aluehälytyskeskusten ja palokuntien tietoihin. Tilastokeskus laatii poliisin tietojen perusteella mm. liikenneonnettomuustilastoa. Liikenneonnettomuudet ovat mukana myös pelastusosaston onnettomuustilastoissa.

Ministeriön tulisi yhteensovittaa hallinnonalan tietojärjestelmiä ja selvittää yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa mahdollisuudet hyödyntää nykyistä paremmin poliisin ja palotoimen tietoja tilastoinnissa. Samalla tarjoutuisivat edellytykset kehittää nykyistä liikenneonnettomuuksiin keskittyntä tilastoa kohti kattavaa onnettomuustilastointia.

Maaseutusunnittelun tietojärjestelmät. Nykyiset tietojärjestelmät eivät ole riittävästi tukeneet maaseudun kehittämiseksi tapahtuvaa suunnittelutyötä. Väestölaskenta käyttää taajama/haja-asutus-käsitteitä ja tuottaa tiedot yleensä koko kunnasta ja taajamista. Maaseutukäsitteen mukaisia tietoja ei laskennan tulosteisiin sisälly. Maatalouslaskenta keskittyy kattavuudestaan huolimatta maaseutun metsätalouteen ja siihen läheisesti liittyviin

elinkeinoiniin. Esimerkiksi maaseudun pienyritystointiminta jää maatalouslaskennan ulkopuolelle, ellei sillä ole yhtymäkohtia maatalouden harjoittamiseen. Elinkeinoverotusaineistoa on toistaiseksi hyödynnetty vasta muutamilla palvelualoilla tehdyssä selvityksessä. Samoin selvittämättä ovat laajennetun yritys- ja toimipaikkarekisterin käyttömahdollisuudet.

Sisäasiainministeriön tulisi yhteistyössä Tilastokeskuksen ja maatilahallituksen kanssa kehittää maaseudun tietopohjaa ja varata riittävät määrärahat edellä mainittujen tietojärjestelmien hyödyntämiseksi.

Väestökirjanpito. Väestörekisterijärjestelmän rutiinitehtävien siirtäminen rekisteritoimistoille väestörekisterin osalta on jatkunut sitä mukaa, kun rekisteritoimistoihin on saatu päätetyöasemia. Tavoitteena on rakentaa uusi väestö- ja rakennustietojärjestelmä, jossa keskusrekisteriä ylläpidetään osin hajautetusti niin, että muutostietoja järjestelmään toimittavat kaikki ne viranomaiset, jotka käsittelevät väestökirjanpidon tapahtumätietoja. Nykyisen järjestelmän keskittyneisyyden purkamisen tavoitteena on parantaa väestökirjanpidon rekistereiden ajantasaisuutta ja laatua yhdistämällä rutiinitarkistukset tallennukseen paikallistasolla. Rutiinitehtävien väheneminen väestörekisterikeskuksessa vapauttaa työvoimaa mm. henkikirjoitukset korvaavien kohdistettujen tarkistusten tekemiseen, mikä on välttämätöntä perusrekistereiden laadusta huolehtimiseksi.

Rakennus- ja huoneistorekisterin laadun kohentaminen vuoden 1990 rekisteripohjaisen väestölaskennan vaatimusten edellyttämälle tasolle on välttämätöntä väestölaskennan onnistumiseksi. Väestörekisterikeskus ja Tilastokeskus ovat yhdessä valmistelleet toimenpiteitä.

Myönnettyjä rakennuslupia, aloituksia ja valmistuneita rakennuksia koskevat tiedot valmistuvat liian hitaasti palvellaakseen suhdanneseurantaa riittävästi. On pelättävissä, että vapaakuntakokeilujen myötä tilanne vielä pahenee. Väestörekisterikeskuksen tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota siihen, että tietojen valmistumista saataisiin nopeutettua.

Samoin Tilastokeskus pitää erittäin tärkeänä, että väestökirjanpitojärjestelmän laatua voidaan parantaa nopeuttamalla väestötietojen käsittelyä rekis-

teritoimistoissa automatisoinnin avulla ja tinkimättä suunnitelluista rakennus- ja huoneistotietojen kohentamistoimenpiteistä. Tilastotoimen ja muiden rakennus- ja huoneistotietoja käyttävien viranomaisten kannalta on lisäksi tärkeätä saada käyttöön maanjakotoimituksista riippumaton, pysyvä rakennustunnus mahdollisimman pian. Väestörekisterikeskuksen on myös huolehdittava toimitilätiedoston sisältämien toimipaikkojen ns. fyysisiä ominaisuuksia kuvaavien tietojen ajantasaisuudesta, jotta käyttäjien on mahdollista saada toimipaikoista sekä fyysiset että taloudelliset tiedot.

Poliisihallinnon tietojärjestelmät. Sisäasiainministeriön poliisihallinnon tietojärjestelmien kehittäminen jatkuu edelleen. Sisäasiainministeriö on vastikään asettanut työryhmän poliisipiiri- ja yhteistoiminta-aluekohtaisen rikosilmoitusjärjestelmän toteuttamista varten. Työryhmä on jakautunut 4 alaryhmään, joista erityisesti RIKI-perusosan toteutusryhmä sekä RIKI-koodistoryhmä ovat tilastotoimen kannalta keskeisiä. Ensinmainittu ryhmä toteuttaa järjestelmän ensimmäisen osan siten, että sen avulla voidaan kirjoittaa rikosilmoitukset ja kirjata poliisin tekemät päätökset siinä laajuudessa, että viralliset tilastot voidaan laatia. RIKI-koodistoryhmä määrittelee käytettävät rikos- ja muut tilastoissa käytettävät nimikkeistöt sekä niihin liittyvät automaattiset toimenpiteet, suunnittelee nimikkeistön keskitetyn ylläpidon sekä seuraa rikoslain uudistuksen vaikutuksia nimikkeistöön. Molempien työryhmien määräaika on 31.1.90.

Rikosilmoitusjärjestelmä on toistaiseksi käytössä pääkaupunkiseudun ja Tampereen alueella. Järjestelmää laajennetaan vähitellen vuosittain koko maahan. Uusi järjestelmä tulee aikanaan korvaamaan lähes kokonaan Poliisin tietoon tullut rikollisuustilaston tiedonkeruun.

Valtiovarainministeriön hallinnonala

Juridiset henkilöt yksilöivä liike- ja yhteisötunnus julkisena tunnistetietona on ilmeisesti lähellä toteutumistaan. Ministeriön tulee pitää huolta, että tunnus vakiinnutetaan julkisen hallinnon tietojärjestelmissä käytettävänä yleisenä tunnukseksi mahdollisimman pian.

Tullihallinto valmistautuu sähköisen tiedonsiirron viestien hyväksikäyttöön tullitilastojen tuotannossa. Tullihallinnolla on esiintynyt ongelmia tullaussilmoitusten ruuhkautumisen johdosta, minkä vuoksi maksutaseen arviointivirheitä käsiteltiin laajasti julkisuudessa. On tärkeätä, että uuden tekniikan edellyttämästä koulutuksesta huolehditaan.

Liikenneministeriön hallinnonala

Tilastokeskuksen ja liikenneministeriön johtotason yhteydet liikenteen alan tilastojen kehittämiseksi ja koordinoimiseksi ovat jatkuneet. Tämäntyyppinen yhteistyö on selvästi tarpeen ja hyödyllistä, eritoten jos alueella on useita tilastoviranomaisia.

Liikelaitosuudistuksen johdosta VR ja PTL julkaisevat viimeiset viralliset tilastojulkaisunsa vuoden 1989 tiedoista. Televiestinnästä ministeriö on ryhtynyt julkaisemaan tilastoa, joten siltä osin asia on järjestyksessä. Rautatie- ja postiliikenteen osalta on puhuttu mahdollisuudesta laajentaa Tilastokeskuksen Liikennetilastollista vuosikirjaa näiltä osin. Voidaanko näin saada riittävä julkinen tilastoinformaatio ko. liikelaitoksista, on valitettavasti vielä avoin kysymys. - Liikenteen ympäristövaikutusten tilastoinnin järjestämiseen on myös paineita. Ilmiöalueelta on tehty alustavia selvityksiä liikenneministeriön ja Tilastokeskuksen kesken. Selvitystyötä on tarpeen jatkaa.

Sähköisen sanomanvälityksen (EDI/OVT) kehittyminen mahdollistaa tilastotoimelle entistä rationaalisemman tiedonkeruun ja tilastotietojen välityksen. Tarjoutuvat mahdollisuudet on selvitettävä perusteellisesti. Liikenneministeriö ja Tilastokeskus ovat alustavasti sopineet yhteistyöstä tämän suhteen.

Liikenneministeriön ja Tilastokeskuksen yhteistyötä on syytä jatkaa mm. silmälläpitäen liikenteen alan uusimuotoisia liikelaitoksia koskevan julkisen informaation turvaamista, joukkoviestinnän tilastoinnin vakiinnuttamista ja kehittämistä, liikenteen ympäristövaikutusten tilastoinnin käynnistämistä sekä OVT:n tilastotoimelle tarjoamien mahdollisuuksien hyväksikäyttöä.

Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Energiaosaston tilastot ja tietojärjestelmä on vastikään uusittu. Teollisuusosastolla ja kauppaosastolla kehitetään tietojärjestelmiä ja laitteistoja, missä yhteydessä selvitetään myös mahdollisuuksia saada Tilastokeskuksesta tarvittavat tiedot, mieluummin linjasiirtoina. Siten Tilastokeskuksen näkökulmasta ei ole tarvetta esittää erityisiä toivomuksia tilastotoimen osalta.

Tilastokeskus on keskustellut yrityskehitysosaston kanssa Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin hyväksikäyttömahdollisuuksista ylläpidettäessä aluetason toimipaikka/yritysrekistereitä. Koska yrityspohjaisista tiedostoista saatavien ajantasaisten, alueellisten tietojen kysyntä kasvaa koko ajan, on paikallaan pyrkiä löytämään ne menettelytavat, joilla ajantasaisuuden ja kattavuuden vaatimukset voidaan tyydyttää ja samalla välttää päällekkäisiä tietojen keruu-, käsittely- ja käyttönsaaton tehtäviä eri puolilla.

Patentti- ja rekisterihallituksen kaupparekisterin kehittäminen sähköiseen muotoon on edelleen työn alla. Hanketta seurataan mm. Tilastokeskuksessa, koska rekisterin tiedot ja palvelukyky ovat tärkeitä myös tilastotoimen kannalta.

Kirjanpitolainsäädännön uudistamiseksi on asetettu komitea. Sen työllä tulee olemaan suuri merkitys tilastotoimelle, mutta vaatii myös Tilastokeskukselta vastaavaa panostusta erityisesti tilinpäätöstilastoissa. Kirjanpitolainsäädännön uudistuksen valmistelijoiden tulisi pitää tilinpäätöstietoja tarvitsevat tahot ajan tasalla uudistuksen etenemisen suhteen.

Ympäristöministeriön hallinnonala

Ympäristöministeriön ja vesi- ja ympäristöhallituksen lisäksi ympäristökysymyksiä koskevia tietojärjestelmiä rakentavat ja pitävät yllä useat muut viranomaiset. Ympäristöministeriön alainen ympäristötietojärjestelmä saadaan valmiiksi noin vuoden kuluessa. Läänien ja kuntien vastaavat järjestelmät valmistuvat vuoden 1994 loppuun mennessä. Ympäristötietojärjestelmää laajennetaan seuraavalla suunnittelukaudella vielä mm. meluntorjunnan tietojärjestelmällä ja suojausainerekisterillä.

Tietojärjestelmien kehittämisessä Tilastokeskus korostaa järjestelmien yhdenmättävyyttä muihin tietojärjestelmiin käytettyjen luokitusten, ATK-tunnusten, käsitteiden, määritelmien ja paikkatietojen suhteen. Kestävän kehityksen arviointiin tarvitaan ympäristö- ja taloustietojen yhdistämistä ja uusien, päätöksentekoa entistä paremmin palvelevien tilastomuuttujien kehittämistä. Em. uusien muuttujien nopea tuotanto voidaan turvata vain riittävän yhtenäisillä tietojärjestelmillä.

Tilastotietoja tuotetaan edelleen liian vähän eräiltä ympäristönsuojelun osa-alueilta kuten esim. ilman epäpuhtauspäästöistä, meriympäristön tilasta, kemikaalien käytöstä, ympäristönsuojelukustannuksista ja ympäristöonnettomuuksista. Em. puutteet eivät kosketa vain ympäristöministeriön hallinnon-alaa, vaan myös mainittujen osa-alueiden hallinnon-aloja. Tilastokeskus korostaa ympäristöä koskevien tilastoaukkojen korjaamisen ja ko. tilastoalueen palvelutietokantojen kehittämisen tärkeyttä. Tilastokeskus katsoo lisäksi, että ympäristöministeriön taloudellinen tuki mm. jätetilastoinnin vakiinnuttamiseksi sekä luonnonvaraintilinpidon kehittämiseksi on edelleen KTS-kaudella välttämätöntä.

Asuntohallituksen tietojenkäsittelytoimintoja on kehitetty vuoden 1989 aikana mm. siirtämällä osa tietojärjestelmistä viraston omille laitteille, jotka saatiin uuteen toimipaikkaan. Oman tietokoneen saaminen ja viraston sisäisen atk-verkon rakentaminen on kuitenkin kuluttanut atk-voimavaroja siinä määrin, että ainoastaan asumistuen uuden maksatusjärjestelmän, yhtenäislainahankkeen ja ns. lainaputkiprojektin (lainoituksen hallinnollinen tietojärjestelmä) tehtävät on kyetty hoitamaan. Muut kehittämishankkeet ovat jääneet seisomaan. Viraston järjestelmät ovat pääsääntöisesti hallinnollisia, mutta tuottavat myös tilastoinnin aineistot. Siten tilanne voi kehittyä huolestuttavaksi, ei ainoastaan tilastotoimen vaan myös hallinnollisen toiminnan kannalta.

Kun asumisen tukijärjestelmät ovat parhaillaan voimakkaasti muuttumassa, olisi tärkeätä, että uusien menettelyjen aiheuttamat muutokset tietojärjestelmiin saadaan tehtyä niin, että sen enempää hallinnon tietotarpeet kuin sitä palvelevien tilastojen laadintakaan eivät jäisi suuressa määrin hoitamatta. Uusi atk-laitteisto ja lähes kaikkien työntekijöiden tehtävien muuttuminen työasematyöskentelyksi vaatii oppimista ja huomattavaa

resurssointia koulutukseen, kun muutos tapahtuu yhtäkkiä. Käyttäjäkoulutusta varten ei kuitenkaan ostettu erityisiä koulutuspalveluja koneen oston yhteydessä. Toivoa sopii, että asuntohallituksen tilastohankkeita pystytään viemään eteenpäin - varsinkin kun tietotarpeet näyttävät vain kasvavan. Erilliset kertatutkimukset ovat tärkeitä, mutta ne eivät voi kokonaan korvata säännöllistä tilastotuo-
tanta ja siihen perustuvia aikasarjatarkasteluja.

Ympäristöministeriön kaavoitus- ja rakennusosasto ohjaa ja kehittää seutukaavaliittojen tietojärjestelmiä. Seutukaavaliittojen työn koordinoimiseksi ministeriö laatii uudet suuntaviivat. Vahvistetut seutukaavat saatetaan ajantasalle virkistys- ja suojelualueiden sekä taajamavyöhykkeiden osalta. Ministeriön tulisi tehostaa seutukaavaliittojen tietojärjestelmien koordinointia. Liitot soveltavat tietojärjestelmissään omaa tunnuskäytäntöä, eivätkä tiedot ole koneellisesti yhdisteltävissä valtakunnallisiin rekistereihin esim. kiinteistötietojärjestelmään (KTJ), ympäristötietojärjestelmään (YTJ) tai rakennus- ja huoneistorekisteriin. Myös kuntatunnusten soveltamisessa esiintyy suurta kirjavuutta.

Työministeriön hallinnonala

Työvoimahallinnossa on päätösvaiheessaan työnvälityksen tietojärjestelmän toteutus, johon pohjautuvat myös työnvälityksen ja työllisyyskoulutuksen tilastouudistukset. Työnvälitys- ja työllisyyskoulutustilastojärjestelmien kehittämishankkeiden toteutuksen painopiste ajoittuu KTS-kauden puoliväliin.

Ennen suunnitelmakauden alkua työministeriö esittää selvitettäväksi tietohallinnon uudelleenorganisoinnin ja KTS-kauden alussa laadittavaksi kartoituksen työministeriön hallinnonalan koko tilastotoimesta, koska työministeriön hallinnonala on laajentunut merkittävästi.

Tietohallinnon uudelleenorganisoinnin tarkoituksena on huolehtia tietohuoltotoimenpiteiden koordinoimisesta ja niiden sisällöllisestä kehittämisestä sekä tietohuoltoa koskevien yleisten standardien luomisesta hallinnonalalle, edistää järkiperaistä tietojen hankintaa, käyttöä ja säilyttämistä hallinnon eri tasoilla sekä kytkeä tietohuoltoon liittyvät kysymykset osaksi hallinnonalan yleistä johtamista

ja suunnittelua. Siksi onkin tärkeätä, että suunniteltu kartoitus työministeriön hallinnonalan koko tilastotoimen kattavuudesta, toimintojen tarkoituksenmukaisuudesta sekä tilastoissa käytettyjen käsitteiden ja luokitusten yhtenäistämistarpeesta kytketään tietohuollon kokonaiskehittämishankkeisiin. Tietohallinnon kehittäminen ei työministeriössäkään ole puhtaasti hallinnon kehittämisen tietotekninen kysymys, joka voidaan ratkaista irrallaan työvoimaan ja työllisyyden hoitoon kohdistuvista yleisistä tietotarpeista, kuten suunnitelmassa painotus näyttäisi olevan.

Yhtenäistämistyön ja tilastollisen tietohuollon kattavuuden merkitys korostuu tietojärjestelmien monilukuistuessa ja hajautuessa. Jotta yhtenäistäminen ja informaation kattavuus (mm. työvoiman tarjonnan ja kysynnän epätasapainotilanteen eri komponenttien tilastoinnin aukkojen poistaminen esimerkiksi avoimien työpaikkojen ja työvoimapulan tilastoinnilla) voidaan saavuttaa suunnitelmakaudella, tulisi tehtävä sisällyttää myös resurssointisuunnitelmiin. Tietohallinnon ja tilastotuotannon nykyisin voimavaroin ei asiaa voida hoitaa sen enempää työministeriössä kuin Tilastokeskuksessa. Koko ilmiöalueen tietotarpeet huomioonottavan tietohuollon järjestäminen on mitä suurimmassa määrin TM:n ja TK:n yhteistyökysymys, jossa TM:n tietohallinnon ja tilastoinnin selvitykset ovat erittäin ratkaisevia KTS-kauden valmistelussa ja kokonaisuuden luomisessa.

Opetusministeriön hallinnonala

Toiminta- ja taloussuunnitelmassa on otettu aikaisempaa painotetummin huomioon opetushallinto kokonaisuutena. Kehittämishojelman esitykset tietojärjestelmien osalta perustuvat opetusministeriön asettamien koulutoimen keskushallinnon ja korkeakouluhallinnon tietojärjestelmäprojektien työhön. Suunnitelmassa painotetaan tietojärjestelmien koordinointia ja yhtenäistämistä aivan oikein ja se sisältää myös ehdotuksen tietohallinnon organisaation perustamisesta ministeriöön ja sen alaisiin keskusvirastoihin.

Opetusministeriön hallinnonalalla vireillä olevat hallinnon kehittämiseen ja toimivallan hajauttamiseen liittyvät uudistukset: kouluhallituksen ja ammattikasvatustahallituksen asemaa ja tehtäviä koskevat päätökset, opetusministeriön organisaatio-

uudistus, valtionosuusjärjestelmän uudistus sekä koulutuksen kehittämissuunnitelmien laadintaa koskeva uudistus vaikuttavat merkittävästi opetustoimen tietojenkäsittelyyn ja sitä kautta tilastojen perusaineistona käytettäviin tietoihin ja niiden saantiin. Tilastokeskus käyttää opetushallinnon tietojärjestelmien tuottamia tietoja tilastojen laadinnassa. Tämän vuoksi keskeisten tietojen määrittysten ja luokittelujen sekä itse tietojärjestelmien kehittäminen yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa on tarpeen.

Tilastokeskus pitää tärkeänä, että opetusministeriö kehittää omaa kulttuuritilastointiaan sekä osallistuu Tilastokeskuksen ja liikenneministeriön yhteistyöhön viestintäkulttuurin ja kulttuurinkäytön tilastoinnin sekä tutkimuksen edistämiseksi

Opetusministeriö kiinnittää suunnitelmassa huomiota Tilastokeskuksen hallussa olevien konekielisten tietoaineistojen käytettävyyden kehittämiseen nykyisen tietotekniikan mukaisesti siten, että aineistojen käsittely olisi mahdollista myös opetushallinnon/ministeriön mikrotietokoneilla. Tilastokeskus on valmis tekemään ne sellaiseen muotoon kuin opetusministeriö tarvitsee.

Oikeusministeriön hallinnonala

Oikeusministeriön hallinnonalalla on meneillään useita laajoja, tilastotoimen kannalta merkittäviä tietojärjestelmien kehittämishankkeita. Järjestelmät eivät kata useissa tapauksissa vielä koko maata. Sen vuoksi joudutaan vielä ylläpitämään sekä vanhan että uuden järjestelmän mukaista tietojenkeruuta, mistä aiheutuu viiveitä.

Tuomiolauselma- ja perintäjärjestelmän piirissä on koko maa vuonna 1992. Tilastokeskus on sopinut VTKK:n ja oikeusministeriön kanssa tilastotuotannossa tarvittavien tietojen poimimisesta tilastotuotantoa varten. Kun rangaistusmääräysten perintäjärjestelmä myös siirretään tuomiolauselmajärjestelmän osaksi vuoden 1991 alusta, muuttuu tilastotuotanto tältäkin osin.

Hovioikeuksien diaarijärjestelmä on valmis ja otetaan käyttöön suunnittelukauden aikana kaikissa hovioikeuksissa. Myös läänioikeuksien diaarien käyttöönotto toteutetaan suunnittelukauden aikana. Syyttäjä- ja alioikeusdiaarien käyttöönotto ajoittuu vuosiin 1990-1993. Tilastokeskus on selvit-

tänyt yhdessä oikeusministeriön tietohallintotoimiston kanssa tilastotuotannon tarpeita näiden järjestelmien suhteen sekä sopivaa tapaa niiden käyttöönsaattamiselle tilastotuotannossa. Oikeushallinnon tilastotietojen keräämisestä manuaalisesti diaarilomakkeilta voidaan vähitellen luopua.

Valtakunnallisen kiinteistötietojärjestelmän osana otetaan käyttöön lainhuuto- ja kiinnitysrekisteri sekä saantorekisteri kaikissa yleisissä alioikeuksissa siten, että vuonna 1995 järjestelmä on käytössä tai ainakin rekisterin perustaminen on aloitettu kaikissa alioikeuksissa. Tilastokeskus on käynyt tietohallintotoimiston kanssa neuvotteluja myös tämän järjestelmän tietosisällöstä ja hyväksikäytöstä tilastotuotannossa.

Vankeinhoidon keskeisin tietojärjestelmä on vapausrangaistusten täytäntöönpanon tietojärjestelmä. Siinä tavoitteena on täytäntöönpanotehtävien siirtäminen lääninhallituksilta vankeinhoitosastolle. Siirtoa ei pystytä saattamaan loppuun aiemmin suunnitellussa aikataulussa. Oikeusministeriön mukaan siirtymävaiheen pitkittyminen aiheuttaa monia ongelmia ja sen vuoksi tulisi suunnittelukauden aikana siirrettäviksi aiotut seitsemän läänin siirtää jo vuonna 1991. Tilastokeskus yhtyy tähän oikeusministeriön näkemykseen. Vankitilaston kehittäminen ja tietosisällön laajentaminen on pitemmän aikaa ollut Tilastokeskuksessa esillä, mihin uusi järjestelmä antaa mahdollisuuksia.

Kaiken kaikkiaan oikeusministeriön hallinnonalalla on meneillään voimakas tietojärjestelmien kehittämis- ja rationalisointityö, jolla tulee olemaan huomattavia vaikutuksia tilastotuotannon nopeuden ja laadun parantamiseen sekä tutkimustöiden lisäämiseen. Tilastokeskuksella on läheinen ja toimiva yhteistyö oikeusministeriön tietohallintotoimiston kanssa.

Oikeushallinnon alalla on selvitetty oman atk-keskuksen perustamistarvetta tietohallintotoimiston yhteyteen. Selvitysten mukaan oma atk-keskus on pitkällä aikavälillä edullisempi vaihtoehto kuin Valtion tietokonekeskuksen palvelusten käyttö. Siirto merkitsisi myös Tilastokeskuksen kannalta uudelleenjärjestelyjä, koska Tilastokeskus on saanut tiedot VTKK:n kautta. Siirtymisajankohdaksi on kaavailtu 1.1.1993.

JOHDANTO

Valtioneuvosto vahvisti marraskuussa 1986 valtion tilastotoimen kehittämisohjelman vuosille 1987-1991. Kukin tilastoja laativa valtion viranomainen toteuttaa ohjelmaa omassa toiminnassaan. Tilastokeskuksen tehtävänä on lisäksi ohjata ja valvoa tilastotoimen kehittämistä hyväksytyt ohjelman mukaisesti. Tilastokeskus toteuttaa tätä tehtävää yleisesti vuotuisilla ns. koordinoitukierroksen tapaamisilla ja laatii näiden sekä muiden selvitysten perusteella raportin ohjelman toteuttamisesta.

Tämä selvitys on kolmas ja samalla viimeinen vuosien 1987-1991 kehittämisohjelman seuranta-asiakirja. Selvityksen rakenne on edellisten kaltainen: I osa noudattaa kehittämisohjelman jäsentelyä ja II osassa esitetään kommentteja ja toimenpide-esityksiä tilastotoimen kannalta keskeisiin käynnissä oleviin kehittämishankkeisiin eri hallinnonaloilla. Kertomuksen lopussa esitetyt tilastotoimen kustannukset ovat laskentaperusteita samat kuin kahtena edellisessä vuotena ja ovat näin keskenään vertailukelpoisia.

I SELVITYS VALTION TILASTOTOIMEN KEHITYKSESTÄ

YHTEENVETO

Tämä seurantakertomus on laajahko katsaus siihen, miten valtion tilastotoimen kehittämisohjelmaa on toteutettu ja minkälaisia ovat tämänhetkiset kehittämisenäkymät. Yleisvaikutelmana voi todeta, että useimmilla kehittämisohjelman painopistealueilla on edistytty varsin kohtuullisesti, joillakin jopa niin, että tavoitteet on jo nyt saavutettu. Esimerkkeinä näistä mainittakoon välillisen tiedonkeruun hyödyntäminen lähes kaikilla niillä alueilla, joilla se teknisesti vain on mahdollista. Tuotantoaikoja ei nykyisin käytössä olevalla tekniikalla voitane olennaisesti nopeuttaa. Keskeisiä tekijöitä ovat eri viranomaisten tietojärjestelmähankkeiden loppuunsaattaminen ja tiedonsiirtoverkostojen kehittyminen ja käyttöönotto. Näiden hyödyntäminen puolestaan edellyttää tunnusjärjestelmien, luokitusten yms. yhtenäistämistä. Tämä puolestaan on niin laaja tehtävä, että Tilastokeskuksen resurssien ja käytössä olevien menettelyjen lisäksi tarvitaan myös muita instrumentteja.

Tilastojen tunnettuuden lisääminen ja käyttäjäkoulutus sekä yhteistyö niin muiden viranomaisten kuin tutkimustoiminnan kanssa ovat nostaneet tilastojen käyttöastetta. Samaan suuntaan on vaikuttanut yhdistelyaineistojen tuottaminen (esim. työvoima- ja verotuksen tulotietojen yhdistäminen).

Tilasto- ja aineistokohtaisilla alueilla tilastoimen kehittämishjelman tavoitteet on suhteellisen hyvin saavutettu tuloja, kulutusta, elinoloja ja työvoimaa kuvaavien tilastojen kehittämisessä, osa tosin kertaselvitystyyppisenä ilman pysyvää ratkaisua. Samoin on saavutettu keskeiset yritysrekisterin ja väestölaskentojen kehittämiselle asetetut tavoitteet. Taloustilastojen puolella keskeisiltä osin kehittämistyö on käynnistynyt, mutta hankkeiden loppuunsaattaminen jää seuraavalle kehittämisikaudelle. Myös aikuiskoulutuksen tilastoinnin kehittäminen on aloitettu. Varallisuutta kuvaavien tilastojen kehittäminen on vasta alussa. Sosiaali- ja terveystilastojen kehittäminen on aloitettu toimikuntatyönä. Ympäristötilastojen alueella on menossa laaja kansainvälinen kehittämistyö, johon Suomi on osallistunut aktiivisesti. Useilla alueilla ulkopuolinen rahoitustuki on ollut erittäin tärkeä.

Tämänhetkisten näkymien valossa erityisiä vaatimuksia tilastotoimelle asettavat nopeasti kehittyvän tietotekniikan suomat mahdollisuudet ja uhat tietojärjestelmien yhtenäisyyden kannalta, Euroopan yhdentymiskehityksen nopeutuminen ja sen mukanaan tuomat vaatimukset yhtenäistää tietojärjestelmiä. Merkittäviä haasteita liittyy myös alueellisen tietohuollon, tiedonsiirron sekä yhteistyön ja työnjaon järjestämiseen. Tilastotoimen yhtenäisyyden turvaamiseksi ja lisäämiseksi tulee kehittää muita koordinoinnin välineitä, nyt kun vuosiksi 1990-94 vahvistettu valtion tilastotoimen kehittämishjelmalla on lajissaan viimeinen.

1. Yleiset toimintalinjat

1.1. Tietojen käyttöönsaattaminen

Kehittämishjelmassa korostetaan toisaalta tuotettavien tietojen valmistumisnopeutta, toisaalta käyttöönsaaton nopeutta ja -monipuolisuutta. Seuraavassa tarkastellaan nopeuden ohella erilaisia

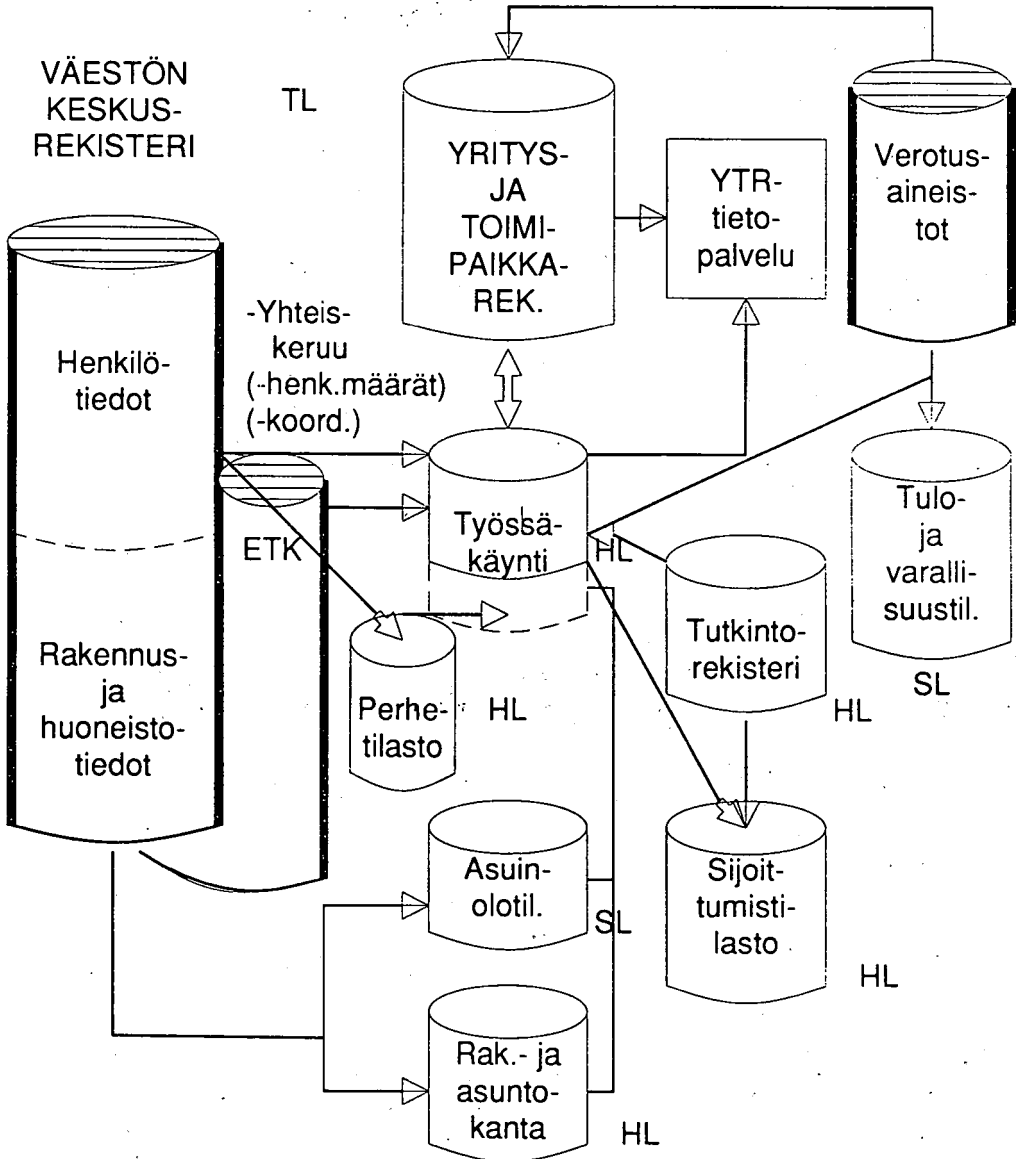
VALTION TILASTOTOIMEN KUSTANNUKSET VIRANOMAISITTAIN V. 1988

Viranomainen	1 000 mk	%
Ammattikasvatushallitus	246	0,1
Asuntohallitus	1 294	0,7
Ilmailuhallitus	160	0,1
Ilmatieteen laitos	2 893	1,6
Kauppa- ja teollisuusministeriö	1 312	0,7
Kouluhallitus	746	0,4
Liikenneministeriö	343	0,2
Lääkintöhallitus	3 594	2,0
Maa- ja metsätalousministeriö	218	0,1
Maanmittaushallitus	418	0,2
Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos	2 723	1,5
Maatilahallitus	7 419	4,2
Matkailun edistämiskeskus	108	0,1
Merenkulkuhallitus	861	0,5
Merentutkimuslaitos	8 246	4,6
Metsähallitus	317	0,2
Metsäntutkimuslaitos	7 035	4,0
Oikeusministeriö	435	0,3
Opetusministeriö	54	0,0
Posti- ja telehallitus	861	0,5
Rautatiehallitus	808	0,5
Riista- ja kalatalouden tutki- muslaitos	554	0,3
Sisäasiainministeriö	401	0,2
Sosiaalihalitus	2 044	1,2
Sosiaali- ja terveysministeriö	2 354	1,3
Teknologian kehittämiskeskus	146	0,1
Tie- ja vesirakennushallitus	1 515	0,8
Tilastokeskus	113 300	63,6
Tullihallitus	5 081	2,9
Työvoimaministeriö	4 773	2,7
Työsuojeluhallitus	1 680	0,9
Työterveyslaitos	864	0,5
Ulkoasiainministeriö	22	0,0
Valtiovarainministeriö	123	0,1
Vesi- ja ympäristöhallitus	4 889	2,7
Ympäristöministeriö	420	0,2
YHTEENSÄ	178 257	100,0

VALTION TILASTOTOIMEN KUSTANNUKSET TILASTORYHMITTÄIN V. 1988

Ryhmä	1.000 mk
1. Väestö	8 439
2. Työvoima ja työolot	12 709
3. Terveys	8 708
4. Koulutus	7 755
5. Tiede, teknologia, tutkimus	1 516
6. Kulttuuri, joukkoviestintä, ajankäyttö	773
7. Sosiaalipalvelut	2 905
8. Oikeus	6 004
9. Asuminen	3 964
10. Kotitalouksien tulot, kulutus ja varallisuus	11 140
11. Muut elinoloja kuvaavat tilastot	2 346
12. Yleiset taloudelliset olot	12 924
13. Julkisen sektorin talous	3 325
14. Ulkomaankauppa	5 192
15. Hinnat ja palkat	14 029
16. Maa-, metsä- ja kalatalous	19 096
17. Teollisuus ja energiahuolto	11 073
18. Rakennustoiminta	2 353
19. Kauppa, ravitsemis- ja majoitustoiminta	4 733
20. Liikenne ja matkailu	6 718
21. Rahoitus- ja vakuutustoiminta	4 682
22. Ympäristö ja maankäyttö	18 124
23. Erittelemätön	819
Yl. tietopalvelu ja tilastotoimen koordinointi	8 930
YHTEENSÄ	178 257

REKISTERIPOHJAINEN TILASTOJÄRJESTELMÄ

TL = taloustilastolinja
 HL = henkilötalastolinja
 SL = sosiaalitalastolinja

ETK = Eläketurvakeskus

